

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BİR METAFOR OLARAK KÖPÜK KENT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sabriye Derya YÜCE

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

HAZİRAN 2021

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BİR METAFOR OLARAK KÖPÜK KENT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sabriye Derya YÜCE
502161039

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Meltem AKSOY

HAZİRAN 2021

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 502161039 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Sabriye Derya YÜCE, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “BİR METAFOR OLARAK KÖPÜK KENT” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç.Dr. Meltem AKSOY**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Nurbın Paker KAHVECİOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Haydar Ozan AVCI
MEF Üniversitesi

Teslim Tarihi : 23 Mayıs 2021
Savunma Tarihi : 19 Haziran 2021

Aileme ve dostlarıma,

ÖNSÖZ

Tüm yüksek lisans sürecim boyunca değerli fikirlerini ve desteğini benimle paylaşan danışmanım Meltem Aksoy’a, her zaman yanımda olan canım aileme ve dostlarıma, bu süreçteki destekleri için parçası olduğum Mimlab Mimarlık ailesine, değerli eşim Deniz Yüce’ye ve tecrübelerini benimle paylaşarak yanımda olan İbrahim Eren’e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Haziran 2021

Sabriye Derya YÜCE
Mimar, Şehir Plancısı

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xi
ÖZET	xiii
SUMMARY	xv
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Yaklaşımı	1
1.2 Kapsam ve Yöntem	2
2. POST MODERNİTE SONRASI KENTE BAKIŞ AÇILARI	5
2.1 Castell: Ağ Teoremi	6
2.2 Soja: Post Metropolis	9
2.3 Kentin Değişen Tavrı: Metapolis	13
3. BİR KENT UYARLAMASI OLARAK KÖPÜK TEOREMİ	19
3.1 Kavramsal Olarak Ortaya Çıkış Motivasyonu	200
3.2 Köpük Teoreminin Amacı ve Bakış Açısı	211
3.3 Bir Metafor Olarak Kullanımı	277
4. KÖPÜK TEOREMİNDEN ÜRETİLEN KAVRAMLAR	29
4.1 Taklit, Sızma, Yayılma	29
4.2 Monolite, Dualite, Pluralite	411
5. SONUÇ	577
KAYNAKLAR	63
ÖZGEÇMİŞ	67

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Tez akış diagramı	4
Şekil 2.1 : Dijital tabanlı bilgi çağının başlangıcı.....	7
Şekil 2.2 : Fiziksel sınırların aşılması ve bir katman olarak elektronik coğrafya.....	8
Şekil 2.3 : Bilgi toplumunda sosyo-mekansal geri sarmal	14
Şekil 2.4 : Dijitalleşme ile dışın içe aktarımı.....	15
Şekil 2.5 : Bir merkez etrafında gelişen uydu yerleşimler; bahçe kent (Url-2).....	16
Şekil 2.6 : Ağaçlandırma düşünce modeli ve köksap yaklaşımı (Riddle, 1987)	17
Şekil 3.1 : Köpüksü kent dokusunun oluşumu	19
Şekil 3.2 : Deleuze-rhizome ve Sloterdijk-foam karşılaştırması (Url-3).....	20
Şekil 3.3 : Üretim teknolojileri, bireyselleşme ve dijitalleşme ilişkisi	24
Şekil 3.4 : 1967 Alman Pavilionu, Frei Otto, Montreal (Url-4)	25
Şekil 3.5 : Farklı ölçeklerde kabarcık grupları; küreler (Morgan, 2007).....	26
Şekil 3.6 : Tomás Saraceno, Cloud Cities/Airport Cities (Url-5).....	28
Şekil 4.1 : John Hejduk, Wall House (Url-6)	31
Şekil 4.2 : 1914 ve 2014 yıllarına ait, aynı ülkelerden mimari karakterler (Oosterman and Cormier, 2014)	32
Şekil 4.3 : Kentin kırsala sızma durumu.....	35
Şekil 4.4 : ‘Vardo’ olarak adlandırılan çingene karavanları, ilk mobil yaşam birimi örneklerinden (Url-7)	37
Şekil 4.5 : Yoga ve meditasyon kampı (Url-8).....	38
Şekil 4.6 : Marmariç köyü konut birimi (Güleryüz, 2012).....	39
Şekil 4.7 : Taklit, sızma, yayılmanın teoremleri ve kentte karşılıkları	40
Şekil 4.8 : Yalnız yaşayan birey sayısındaki artış (Url-9)	42
Şekil 4.9 : Dymaxion Car, 1933 (Url-10)	43
Şekil 4.10 : Ev üzerine bir tartışma	44
Şekil 4.11 : Evin ifade ettiği tanımlar ve dağılımları (Gülmez,2008)	45
Şekil 4.12 : Manga kafelerde yaşam birimleri, Japonya (Url-11)	47
Şekil 4.13 : Peter Zumthor Expo 2000 İsviçre Pavyonu (Url-12)	49
Şekil 4.14 : Starbucks, Al Seed (Url-13)	50
Şekil 4.15 : Albrecht Dürer, The Rhinoceros, 1515 (Url-14).....	51
Şekil 4.16 : LastTwoHours Etkinliği, Güngör Tekel, 2015 (Url-15)	53
Şekil 4.17 : Sofar Sound İstanbul, ev konserleri (Url-16)	54
Şekil 4.18 : Atölye İstanbul, Bomontiada (Url-17)	55
Şekil 4.19 : Monolite, dualite, pluralitenin karşılıkları.....	56
Şekil 4.20 : Köpük kent kurgusal sistemi	61

BİR METAFOR OLARAK KÖPÜK KENT

ÖZET

Bu çalışma, Alman filozof ve kültür teorisyeni Peter Sloterdijk tarafından geliştirilmiş ve 2004 yılında ortaya atılmış olan sosyoloji temelli *Köpük Teoremi* üzerinden kent, toplum yapısı ve yapılı çevre kesişimlerine dair yeni bir bakış açısı sunmayı amaçlar. Kenti anlamaya dair üretilen özellikle modern dönem sonrasına denk gelen tanımların ve metaforik öğeler barındıran yaklaşımların ele alınması ile 21.yy kentine dair farklı bakış açılarını sunmaya imkan verir. Bunu da kenti oluşturan en önemli yapı taşlarından biri olan toplum ve toplum yapısındaki değişimlerden ipucu olarak yapar.

Temel değişimleri getiren üç sanayi devriminden sonra, yaşadığımız çağ dördüncü sanayi devrimi olarak adlandırılmaktadır. Henüz sonlanmamış bu devirden sonra, endüstriyel robot devri (industrial digital age) olarak da adlandırılan ‘toplum 5.0’ veya ‘endüstri 5.0’ devri öngörülmektedir. Yaşanmakta olan ile bir öngörü arasındaki bu geçiş, odağına insanı ve yapay zekayı alan bir kontrol mekanizması olarak görülmektedir. Endüstri 4.0 bir ‘büyük veri’ (big data) ve ‘bilgi’ devri iken, sonrası bu dataların insanlar üzerindeki kontrol mekanizması olarak nasıl kullanılacağı, üretimin hatasız ve insansız 7/24 nasıl yürütülebileceğine, özetle mükemmel üretim ve bilgiye ulaşmanın yollarına odaklanmaktadır. Ancak çalışmadaki amaç, kronolojik olarak bir öngörü olmaktan ziyade, dördüncü sanayi devrinin kentine farklı bir bakış açısı sunarak topluma ve dijitalleşme ile değişen pratiklerine metaforik bir yaklaşım için yeni bir altlık sunmaktır.

Bu çağın temelini teknoloji alanındaki gelişmeler ve bilgi toplumu oluşturmaktadır. Bilgi toplumunda bilgi, sermaye ve işgücünden daha önemli bir üretim-tüketim faktörü haline gelmektedir. Madde ve varlık ile birlikte bilgi de bir tüketim maddesi haline gelmiştir. Bu nedenle üretimi de yaşadığımız yüzyıla adını verecek kadar değerli bir sektör haline gelmiş ve toplumun gündelik hayat pratiklerini, alışkanlıklarını ve yapılarını da dönüştürmüştür. Bilgi toplumu ile birlikte kentin geçirmekte olduğu dönüşümü tarif etme çabası yaklaşık olarak 1960’lı yılların bir konusu olarak gündeme gelmiş ve kente dair yaklaşımlar üretme çabası başlamıştır. Castell’in 1960’larda büyük bir öngörüye sahip olan *Ağ Teoremi* yaklaşımı, kentin öznesini ve yapısını anlamak için birbiriyle sınırsız ilişkiler içerisinde bulunan bir ağ yapısı üzerinden kenti tarifler. Edward Soja, 2000 yılında *Post Metropolis* kavramını ortaya atar. Soja, Castell’in kent tarifinin hakkını vererek, toplum yapısı ve mimarlığın gelişme noktasını tarif etmede yeni bir yaklaşıma gerek olduğunu; geç dönem metropolü için, artık eski metropol tarifinin yeterli olmayabileceğini savunur. 2003 yılında ise bir grup İspanyol mimar tarafından metaforik kent tarifleri başka bir noktaya taşınır ve *Metapolis* kavramı ortaya atılır. Bu çalışmada, modern sonrası günümüz yakın geçmişine kadar ortaya atılmış bu yaklaşımlar zamansal süreci içerisinde incelenir ve şu andaki geçerliliklerini reddetmeden üzerine Sloterdijk tarafından ortaya atılan yaklaşımı da ele alarak yeni bir bakış açısı sunmayı hedefler. Bunu 2011 yılında Alman filozof Peter Sloterdijk tarafından ortaya atılan **Köpük Teoremi** üzerinden yapar.

Köpüğün üç boyutlu anatomik yapısını baz alarak; kenti, mimarlığı ve toplumu anlamak için daha kapsayıcı bir yaklaşım geliştirir. Çalışma, bu yaklaşım üzerinden üretilen ve geliştirilen kavramlar çerçevesinde bilgi toplumunun mekansallıkları üzerinden ilerler. Taklit, sızma, yayılma ve monolite, dualite, pluralite kavramları üzerinden ele alınacak olan bakış açısı, kentin yapılı çevresinde dijitalleşme ile değişen alışkanlıkların mekansallıkları nasıl okunabilir keşfi üzerine bir deneme ortaya koymayı amaçlar.

FOAM CITY AS A METAPHOR

SUMMARY

This study aims to present a new perspective on the intersections of city, social structure and built environment through the sociology-based Foam Theorem, which was developed by the German philosopher and cultural theorist Peter Sloterdijk and put forward in 2004. It allows to present different perspectives on the city of the 21st century by considering the definitions produced for understanding the city, especially those that coincide with the post-modern period, and approaches with metaphorical elements. It does this by taking clues from the society and the changes in the social structure, which is one of the most important element of the city.

After three industrial revolutions that brought fundamental changes, the era we live in is called the fourth industrial revolution. After this era, which has not yet ended, 'society 5.0' or 'industry 5.0' era, also called industrial robot era (industrial digital age), is foreseen. This transition between what is happening and a foresight is seen as a control mechanism that focuses on humans and artificial intelligence. While Industry 4.0 is a 'big data' and 'information' era, it focuses on how to use this data as a control mechanism on people, how production can be carried out 24/7 without errors and in short, the ways to reach perfect production and information. However, the aim of the study is to present a new basis for a metaphorical approach to society and its changing practices with digitalization, by presenting a different perspective to the city of the fourth industrial era, rather than being a chronological prediction.

The basis of this age is the developments in the field of technology and the information society. In the information society, knowledge becomes a more important production-consumption factor than capital and labor. Along with matter and existence, information has also become a consumption item. For this reason, its production has become a sector so valuable that it gives its name to the century we live in and has transformed the daily life practices, habits and structures of the society. The effort to describe the transformation that the city is going through with the information society came to the fore as a subject of the 1960s, and the effort to produce approaches to the city began. Castell's Network Theorem approach, which had a great foresight in the 1960s, describes the city through a network structure that has unlimited relations with each other in order to understand the subject and structure of the city. Edward Soja introduced the concept of Post Metropolis in 2000. Soja, giving the right to Castell's description of the city, said that a new approach is needed in describing the social structure and the development point of architecture; argues that for the late period metropolis, the old metropolitan definition may not be sufficient anymore. In 2003, metaphorical city descriptions were moved to another point by a group of Spanish architects and the concept of Metapolis was introduced. In this study, these approaches, which were put forward until the recent past of the post-modern, are examined in their temporal process, and it aims to present a new perspective by

considering the approach put forward by Sloterdijk, without denying their current validity. It does this through the **Foam Theorem** put forward by the German philosopher Peter Sloterdijk in 2011.

In particular, the foam theorem, which contains many metaphors to understand the network-based society structure and to investigate its effects on both the social and structural environment, is used as a metaphor in the literature in branches such as sociology, economy and interior architecture. In this study, metaphorization of this sociologically based theorem in explaining the city of information society, based on the anatomy of decentralization, has been tried. The network theorem statement developed for the information society mostly describes the flow environment. It is inadequate as a description of a living organism that changes and tries to find its balance by deforming spaces and individuals, societies and the built environment in a mutual dynamism. In this study, the need for a new system approach that tries to find the balance of the reticulated layer as a top cover, a new electronic layer, a geography, which is boiling under it and trying to find its constant autonomously, is an adaptation attempt that takes its motivation from Sloterdijk's sociological approach, the foam theorem. It responds. With the Sloterdijk foam theorem, he developed an organic and post-humanistic approach based on the image of thought, as well as an anatomical similarity. While explaining this theory, it is necessary to look at the structure of the foam itself. This pattern, which is structured in the form of a network, consists of microcosmic spheres that are closed to themselves but can exist by touching each other. However, there is gas exchange between these independent units, and most importantly, they all exist under the same atmospheric structure and are fed from it. In this system, mutual exchange can continue, units can change form or grow and shrink. Each of these micro-cosmic structures is considered as an individual. As these microcosms come together, they form the cosmic structure, that is, society. Sloterdijk, who is interested in how the modern society structure transforms the built and social environment, explains the network-based social structure with this theorem.

The concept of imitation, which is derived from the foam theorem, is discussed as an immunity and learning mechanism that makes a difference and ensures the continuation of life with a Deleuzian perspective. Concepts become commonplace when they are used with their known meanings. Thus, it is associated with the state of creating imitation, which is the primary meaning that comes to mind when imitation is mentioned. Formally, imitation serves mediocrity and sameness with its primary meaning when repeated detached from essential qualities. While the imitation in the foam is one of the communication ways between the bubbles, the other communication method is by infiltration. In order for leakage to occur, a permeable separating surface is required first. The seepage action takes place on the common wall surface between the bubbles. As a result of the change in the outer atmosphere, the bubbles leak their inner gases with each other and the spheres try to find their balance. The external atmosphere here can be matched with digitalization and globalization in the information society. Digitalization, that is, digitization and technological developments have begun to displace the definitions based on functions. The intertwining of ordinary daily life practices creates a heterotopia due to independence from place, transition from place-oriented to human-oriented. This happens with inter-functional leakage. The responses of these leaks, both on a spatial and urban scale, create a situation of intertwining. When the city and the countryside are thought of as two bubbles that are balanced by swell, as a result of this shopping, one swallows the

other at some point and the city-rural becomes a single whole. This is the next step in the infiltration situation, the act of diffusion. Spreading occurs through the proliferation of side-by-side bubbles in the structure of the foam. It does not have to take place around a certain center and its periphery. Any bubble can allow the birth and spread of another bubble. This situation; It encompasses all concepts such as decentralization, repetition, infiltration, co-limitation. Expansion with a high degree of repetition of the act of infiltration represents one of the forms of immunity of the individual as a social being, namely the tactic of community building. Tactically speaking, action at any scale is imitated; It creates a spread as much as it is accepted. Language spreads by use and imitation. Thought and knowledge; It spreads through repetition and adoption. Practical; It is formed by the persistence of imitation and repetition. Urban-scale expansion occurs when the act of infiltration is repeated as long as there is a tactical solution to the individuals who are alienated from urban life. The metaphorical interpretation of these three concepts, which was created based on the permeable membrane communication method mentioned in the foam theorem, corresponds to the reactions at the urban scale.

Sloterdijk makes his narrative by following a certain scale in his three-volume book *Sphere*, where he puts the foam in a sociological framework. In the first volume, he deals with individual bubbles, which he calls individuality and the 'egosphere', in the second volume, the bubbles formed by the spheres and their behavior in the context of globalization, and in the third volume, the foam formed by the coming together of the spheres, the society, by evaluating it in its historical process and emphasizing the point it has reached. Starting from this fiction, which has a scaled framework that grows within itself, the concept of monolith and individuality, the concept of duality and dualities brought about by globalization, and the concept of plurality and the heterotopia of the 'foam city' will be explained. Social roles, the centralization of the individual in the social structure, has led to the morphological anarchy of the information society subject in the social structure together with the digitalization. This state of atomization gave birth to the concept of monolith. According to the foam theorem, everything is never unique from the very beginning. From the mother's womb, there are visible or invisible bilateral relations, such as the bond between the fetus and the mother, or the bond of a single individual with God or another power. After the bubbles, which are called unconnected atomic individuals, the scale continues with the concept of duality, which describes the situations between bubbles under global pressure. The concept of duality represents the dual tensions experienced in the information society based on the foam theorem and new definitions arising from these tensions. The last concept that serves as an umbrella where all these concepts are gathered is the concept of plurality. The terms juxtaposition, superimposition, and simultaneity are certainly equivalent terms for the information society. However, the information society is a period of plurality, which changes and transforms by getting rid of the functional definitions of space, and transforms it into a place that allows for layer-by-layer uses, and multiplies with digital technologies. Plurality is the reading of the decentered state of the foam over functions. Decentralization creates a 'polycentrism'. Each bubble is small central units of equal importance. However, they are not completely dependent on a single dominant center. The communal living spaces created in the city are also a reflection of the transformation of the central function spaces that serve only one purpose, such as office centers together with the information society. The reason for this is the architectural immune systems produced

in response to the changing practices of the digital native of the information society, which is freed from stability.

Based on the three-dimensional anatomical structure of the foam; develops a more inclusive approach to understanding the city, architecture and society. The study proceeds through the spatialities of the information society within the framework of the concepts produced and developed through this approach. The perspective, which will be discussed through the concepts of *imitation*, *infiltration*, *diffusion* and *monolith*, *duality*, *plurality* aims to present an essay on how the spatialities of changing habits with digitalization in the built environment of the city can be read.

1. GİRİŞ

1.1 Tezin Yaklaşımı

Kentin bütünü ve onu oluşturan yapıları çevreye dair konular, kullanıcısıyla birlikte bir anlam kazanır, zamanla değişir, dönüşür ve birbirlerini tekrar tekrar üretirler. Bu anlamda yapıları çevre her zaman sosyo mekansal çerçeveden bakılması olanaklı ve zorunlu bir mecradır. Meydana gelen değişim, dönüşüm ve üretimlerin zaman içerisinde katalizörü değişir. Post modern dönemin en etkili katalizörü, teknolojik olanaklılıkların gelişmesine bağlı yaşanan dijitalleşmedir. Toplumsal yapının okunurluğunu olanaklı kılan gündelik yaşam pratiklerine sızması ile dijitalleşme, toplum yapısının emek sermaye odaklı durumdan bilgi üretiminin sermaye odağı haline geldiği bir değişimi yaşamasına sebep olmuştur.

Toplum bireylerden oluşmaktadır, hiçbir birey toplumdan bağımsız ve izole düşünülemez. Her ne kadar post modernizmin getirdiği iletişim ve teknoloji tabanlı sanal ortamdaki bağın kuvvetlenmesi ile ilerici bireysel bir yapılanma ortaya çıkmasına sebep olsa da bireyler doğaları gereği ancak birbirleri ile bir topluluk olarak var olurlar. Bu sebeple birey toplumu toplum da bireyi besler ve yansıtır. İletişim ve teknoloji tabanlı olma durumu ile birlikte 20.yy ortasından itibaren bilgi toplumu (information society) olarak adlandırılan bu dönem henüz gelişimini tamamlamamış, halihazırda yaşanmaya devam eden bir süreçtir. Ancak birey ve dolayısı ile toplum yapısındaki bu dijitalleşme eğilimleri ve değişimleri kent ve yapıları çevre bütününde pratikte ve mekansal anlamda değişimler yaratır. Her zaman yaşadığı zamanı, toplumu ve çevreyi tanımlama girişiminde bulunan insanoğlu, şimdiye kadar yaptığı gibi bu çağa da *bilgi çağı (information age)*, *ağ toplumu (network society)*, *dijital çağ (digital age)* gibi isimler tanımlamıştır. Değişim hızı sürekli olarak artan bir ivmeye sahip bilgi toplumu ve yapıları çevresine dair üretilmiş olan bu yaklaşımlara bakıldığında, üretildikleri zaman bu sürecin başlangıç dönemi ile paralellik gösterirler. Ağ toplumu, Castell tarafından 1996 yılında ortaya atılan ve bilgi çağını tariflemek üzerine üretilmiş kente dair bakış açılarının başında gelir. Ağ toplumunun temelini oluşturan ve

Castell'in sunduğu *akışlar uzamı* teorisi, bu çağın en önemli akışının bilgi üzerine kurulu olduğu yeni bir hız ve hareket egemenliğinden bahseder. Ardından Soja, bu teoremi kabul etmekle beraber, bir şeyin söylendiği andan itibaren eskimeye mahkum olduğu bir hız ve değişim çağında bu teoremin giderek yetersiz kalmaya başladığını savunur ve altı temel ilkeye dayanan post metropolis kavramını ortaya atar. Bu yaklaşımın ardından, toplum yapısında ve pratiklerinde başka bir dönüşüm olduğunu fark eden ve bunu analiz etmek isteyen bir grup mimar toplanarak Metapolis adlı bir manifesto yayınlamak çeşitli kavramlar üretmeyi ve Soja'nın tespitlerini genişletmeyi amaç edinirler. Tüm bu girişimler her zaman bir öncekinin üzerine koyup katmanlı bir şekilde çoğalarak kent, yapı ve toplum üçgeninde bakış açıları sunan kavramsal çerçeveler üretir.

Köpük teoremi bu aşamada devreye giren, sosyoloji dalında üretilmiş bir yaklaşımdır. Kent, mekan ve bireyin çarpışması ile bir sosyo mekansal yaklaşım çerçevesi oluşturma amacı güden bu tezin sosyolojik ayağını *köpük teoremi* oluşturur. Köpük, yapısal olarak bir bütün halinde var olabilen, boşluksuz bir anatomiye sahiptir. Kabarcık adı verilen en alt birimler ve kabarcıkların biraraya gelmesi ile oluşan küreler köpüğü oluşturur ve kendi içinde bütünsel bir dengeye sahiptir. Sloterdijk tarafından 2004 yılında ortaya atılan ve köpüğün anatomisini metafor olarak kullanan bu sosyoloji teoremi, bir toplum inşası olan kente dair de fikir belirtir. Ağ toplumu tanımının akışları ve ilişkileri tanımlamanın ötesinde ölçeksizliği ve kapsayıcılığı açısından yetersiz kaldığını, toplumsal yapının ve kentlerin boşluksuz sistemler olarak görülmesi gerektiğini savunur (Lee ve Wakefield-Rann, 2018) .

Bu çalışma, köpük teoremini araştırarak, sosyolojik temelli bu yaklaşımın bilgi toplumu ve kentinde sosyomekansal karşılığını oluşturmaya çalışır ve bu yaklaşımdan çıkartılan kavramlar üzerinden bir okuma yapar.

1.2 Kapsam ve Yöntem

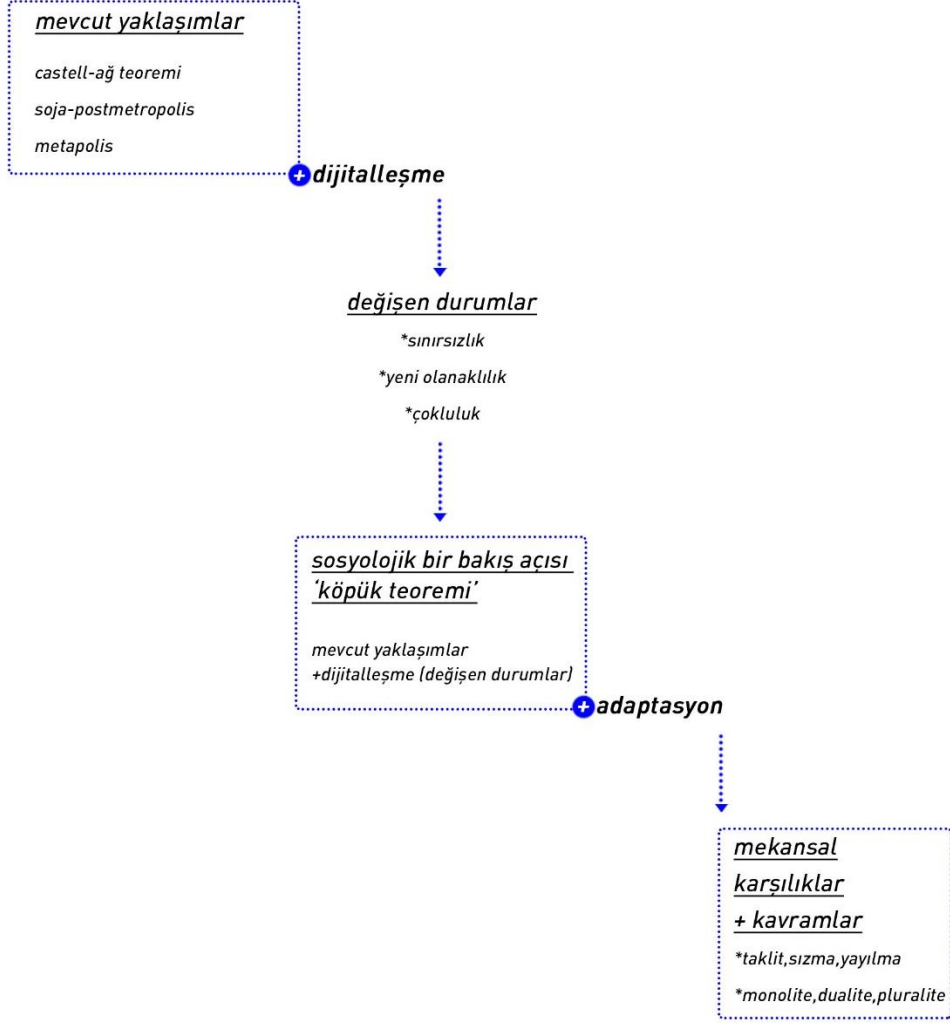
Tez çalışması, kronolojik olarak birbirine bağlı ve kendinden öncekinin üzerine koyma gayreti ile üretilmiş kente dair bakış açılarının derlenmesi üzerinden bir literatür taraması ile başlar. Metaforik bir bakış açısı ile üretilmiş ağ teoreminin kapsayıcılığını geliştirmek üzerine üretilmiş post metropolis ve metapolis yaklaşımlarının ardından, fark edilmesi önemli görülen ve mekansal olarak uyarlanma potansiyeli taşıdığı düşünülen sosyolojik bir teorem olan köpük teoremini ana motivasyon olarak alır.

Kesin sınırlar ile tanımlanamayacak kadar değişen bir yapılanma içerisinde bulunan bilgi toplumuna dair metaforik bir uyarlama amacı ile köpük teoremi seçilmiştir. Bunun sebebi, yaklaşım ve prensip olarak bu devrim halindeki toplumun ürettiği kentin, sürekli bir alıp verme dengesi üzerine kurulu olma hali köpük teoremi ile eş görülmüştür. Köpük teoreminden yola çıkarak üretilen kavramlarla ortaya konan çalışmanın yöntemi, çağdaş varoluş biçimlerinin literatür tabanlı kavramsallaştırılmasıdır.

Köpük teoreminde belirtilen en önemli nokta ortak bir bağışıklık sisteminin varlığıdır. Alt ölçekten üst ölçeğe köpüğün hayatta kalmasını sağlayan iç atmosferi dengede tutma eğilimidir. Bu eğilim gerektiğinde dengeyi koruma adına iki kabarcığın birleşmesi ya da yanyana ama ayrı durumda iken de gaz alışverişini sürdürebilmesi gibi taktiklerdir. Bağışıklık sistemini oluşturan belli başlı taktikler, köpüğün hayatta kalmasını ve devamlılığını sağlar. Tezde köpük teoreminin anlatıldığı 3. bölümden sonra, bu teoremden üretilen kavramların oluşturduğu 4. bölüm, keşfedilen bu taktiklerin bir paketidir. (Şekil 1.1) Taklit, sızma ve yayılma daha çok kentsel ölçekteki merkezleşmenin aşamalarını oluştururken; monolite, dualite ve pluralite ölçeksel olarak büyüyen devam eden bir sıralama ile bilgi toplumu ile özdeşleşen bireyselleşme, zıtlıkların bir aradalığı ve çoklu durumlar üzerine başlıkları oluşturur. Sosyoloji tabanlı köpük teoreminin kent ölçeğindeki bu uyarlaması, hem yaşanan bilgi toplumu çağının sürekli devam eden işlerliği sebebi ile hem de iletişim teknolojilerinde yaşanan ve her geçen gün artan ivmeli ilerlemeler sebebiyle birey, toplum ve bir arada yaşama arasındaki ilişki tanımı için yukarıda da anlatılan ve bu zamana kadar yapılan tüm girişimleri kabul eden ancak üzerine konması gereken katmanlar için bir arayış olarak tanımlanabilir. Bu arayış, üretilen kavramların yer yer kent ve mimarlık ölçeğinde karşılıklarının gündelik hayat örneklemelerini içerse de yapısalcı bir yaklaşım benimsemez. Bu sebeple yapısal karşılığı olan bir tarif vermez. Kent, kentli ve mimarlık üçgeni için köpük teoreminden üretilen sistemsal bir bakış açısı sunar.

Köpük teoremi, Sloterdijk'in yazmış olduğu üç ciltlik kitap serisinde de kabul ettiği gibi, tuhaf bir dille yazılan, spekülative amaçlı bir teoremdir. Bu sebeple de bu uyarlama, farklı disiplinlerden beslenerek kendi kuramsal altyapısını oluşturan bir dal olarak mimarlık için yeni bir imkânı sunmayı amaçlar.

KENT (TOPLUM+YAPILI ÇEVRE)

Şekil 1.1 : Tez akış diagramı.

2. POST MODERNİTE SONRASI KENTE BAKIŞ AÇILARI

“If everything seems under control, it’s just that you’re not going fast enough.” (Mario Andretti, former Formula 1 Champion)

Kent, kenti oluşturan toplum ve toplumu oluşturan birey sürekli bir dönüşüm içerisindedir. Kenti oluşturan toplumun sosyal yapısı ile birlikte yapılı çevresi ve kültürel yapısı da bu dönüşümün bir parçasıdır. Birbirleriyle karşılıklı etkileşimde olan ve kenti oluşturan bu yapıtaşlarındaki dönüşümler, ana motivasyonlarını yaşanan çağın üretim ve teknoloji alanlarındaki gelişmelerden almaktadır. Hatta öyle ki, bu gelişmeler o çağa, toplum yapısına veya kentlere isimlerini vermişlerdir. Örneğin; *endüstri toplumu* veya *endüstri kentleri* isimlerini yaşanan üretim alanındaki gelişmelerin toplumun yapısını, böylece kenti ve yaşam kültürünü değiştirecek seviyede olmasından ötürü alır ve etkisini bu alanlarda da gösterir. 21.yy toplumu ve kentleri de ‘bilgi toplumu’ etiketini, üretimi sermaye ve işgücünden daha önemli hale gelmeye başlayan bilgi ve iletişim teknolojilerinden alır.

İletişim, bilgi, teknoloji gibi ön eklerle tanımlanmaya çalışan 21.yy’da kentler; teknoloji, iletişim, tüketim alışkanlıkları, gündelik yaşam pratikleri gibi alanlardaki dönüşümler sebebiyle gittikçe karmaşıkleşan, etkilerinin fiziksel sınırlarını aşmaya başladığı ve farklılıkları bünyesinde barındırma potansiyelinin diğerlerine oranla gittikçe arttığı yapılarıyla bildiğimiz anlamdaki büyüklük bazlı metropol tanımlamasının dışına çıkmaya başlamıştır.

Yerleşimleri tanımlamada kullanılan en geçerli ölçülebilir kriter nüfus büyüklüğü üzerinden yapılmaktadır. Belirli bir nüfus büyüklüğüne sahip yerleşimler, kır, kent, metropol, metropoliten alan gibi başlıklara göre sınıflandırılırlar. Kodalak (2016), Simmel üzerinden günümüz metropol okuması yaparken şu tanımlı geliştirmiştir; “Metropolün afektif kabiliyeti —yani eşzamanlı olarak çevresini etkileme ve çevresinden etkilenme kabiliyeti— olmayan, donuk, pasif, edilgen hiçbir bileşeni yok. Metropol tüm bileşenleri farklı yeğinlik seviyelerinde aktif ve afektif olan dinamik bir kompozisyon, kendisini sürekli yenileyen bir güç sahası, hayatın akışını bir yandan

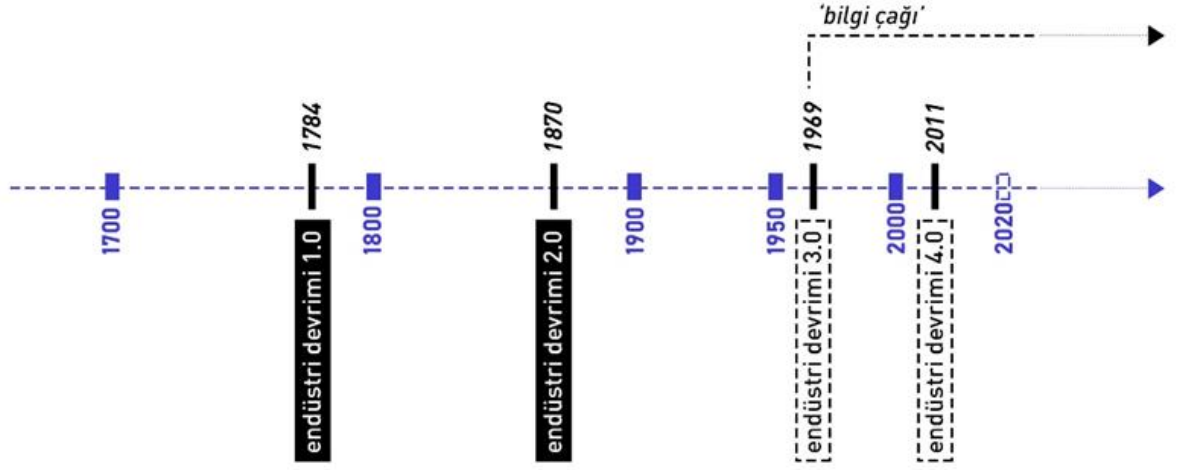
hasat ederken öte yandan bu akışa boyuna yeni yaşantı kipleri imal eden değişken, öngörülemeyen ve ucu açık bir süreç.”.

Kent, sadece insan nüfusu ile tanımlanamayacak kadar karmaşık bir sistem olarak yaşar. Karmaşıklığı, toplum ile birlikte sürekli bir alış veriş ve iletişim halinde olması kaynaklı değişim ve dönüşümün iki yönlü de var olmasından kaynaklanır. Bir büyüklük tanımının ötesinde karmaşık bir sistem olarak yerleşmelere yönelik geliştirilmiş olan metaforik öğeler içeren yaklaşımlar, bilgi toplumuna geçiş sürecinden başlayarak kronolojik olarak ele alınmıştır.

2.1 Castell: Ağ Teoremi

Bilgi toplumu veya *enformasyon toplumu* (information society), ortaya atıldığı yıllardan itibaren teknoloji, sosyoloji ve ekonomi alanında tartışılan konulardır (Godin, 2008). *Ağ toplumu* (network society) kavramı ise bilgi toplumuna göre daha yeni bir kavramdır (Şekil 2.1). Bilgi toplumu tanımı ilk defa Amerikalı bir iktisatçı olan Fritz Machlup tarafından 1962 yılında kullanılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Machlup bilgi toplumu üzerinde çalışan kilit kişi olarak tarım, sanayi ve hizmet üçlü sektör modelini dördüncü sektörle güçlendirmiştir; 'bilgi endüstrisi'. Machlup'un bilgi ekonomisinden yaklaşık on yıl sonra Daniel Bell 1973 yılında bu yeni topluma *sanayi sonrası toplum* adını ve altı yıl sonra da *bilgi toplumu* adını vermiştir (Stock, 2011). 1960'ların sonundan 1980'lerin başına kadar, *sanayi sonrası toplum* teriminin, *bilgi toplumu* yerine kullanılan bir diğer kavram, yaşanan büyük toplumsal dönüşümü tanımlamak için birçok alanda kullanılan bir şemsiye terim haline geldiği görülmektedir.

Aynı dönemlerde, Paul Craven ve Barry Wellman şehirdeki ulaşım sistemini fiziksel ağlar olarak ele alıp analiz ederek bunları *ağ şehir* (network city) olarak tanımlamıştır. Sonrasında Manuel Castells 1996 yılında bu benzetimi metaforlaştırarak ağ topluluğu tanımını ortaya atmıştır (Stock,2011). Bu anlamda, Castel'e göre bilgi toplumu, yeni bir alış veriş ürünü olarak bilgiyi baz alan ve bu alışveriş örgüsünün oluşturduğu ağ temelli bir toplumdur. Castell (2000), bilgi toplumunda bilgi teknolojilerinin desteklenerek bilgi ağlarının kurulduğu yeni bir yaşam biçimine girildiğini söylemektedir.

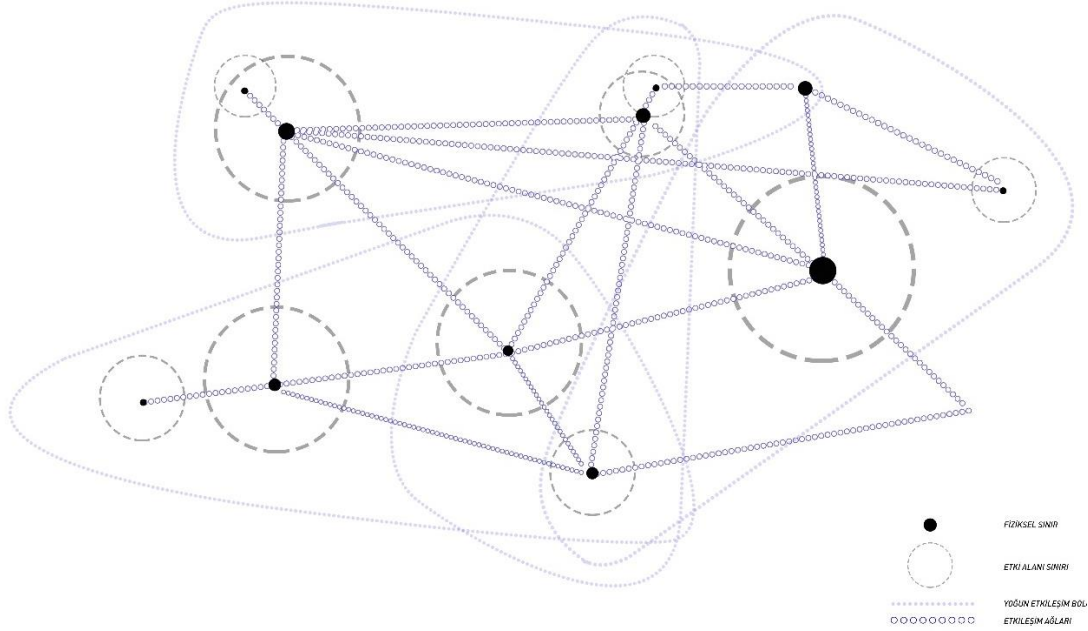

Şekil 2.1 : Dijital Tabanlı Bilgi Çağının Başlangıcı.

Castell'in tariflediği ağ toplumu, sınırların yok olması sebebiyle bir küresel toplumu ifade eder. Mekansal yer değiştirmeler ve aktarımlar bu toplumun sosyal yapısı için belirleyicidir. 20.yy başından itibaren artan kentleşme süreci ile birlikte, yoğun kent dokusuna sahip metropol alanlar ve bu alanların fiziksel sınırları aşan etki alanları küresel bir ağ sisteminin içinde oluşan yeni mekansallıklar olarak karakterize edilir. UNPF (United Nation Population Found) tarafından 2030 yılı için öngörülen kentsel alanda yaşayan nüfusun 5 milyara ulaşması ile kentleşmiş alanların çoğunluk haline gelmesi öngörülmektedir (Castells, 2008). Yeni mekansallık olarak ifade edilen durum, kentsel alan, tarım alanları, açık alan ve yoğun yerleşim alanlarının birlikte aynı bütünlükte yer alabilmesi gibi taktikler olarak tarifienebilir.

Kentsel ağların birbirleriyle olan etkileşimlerinin dijital ölçekteki sınırsızlığı, vücudu saran sinir sistemi organizasyonu ile benzerlik gösterir. Tüm bu ağ sistemi, bir iletişim ve ulaşım teknolojisi etrafında ve sayesinde aslında görünmez bir örüntü olarak elektronik coğrafyayı oluşturur. Bu örüntü her dal için aynı düğüm noktalarından dağılıp toplanmaz; örneğin sanat ve tasarım alanındaki küresel ağ, teknoloji veya bilimsel araştırma tabanlı küresel ağ ile aynı düğüm noktalarına sahip değildir. Bu nedenle çok katmanlı bir durum söz konusudur. Elektronik coğrafya, bütün imkanları içinde barındıran tek bir dominant kent modeli yerine, etkileşim ve ilişki içerisinde bulunabilen birçok özelleşmiş kent barındırır. Baskın bir kentsel biçim olarak saçaklanmış konut alanları, merkezi iş alanı ve ayrılmış fonksiyonlar yerine farklı birçok işlevi barındıran çok merkezli yapılaşma durumu gözlenir (Şekil 2.2). Çok merkezli olabilme özelliğmeyi de getirdiğinden, yerellikleri besleyerek küresel ölçekte

yer edinebilme adına çoklu merkezlere güçlenme sağlayan bu taktik, bilgi çağındaki ağ toplumlarının fiziksel sınırlarını yok etmelerinin yanında en belirgin bir diğer özellikleridir.

Şekil 2.2 : Fiziksel sınırların aşılması ve bir katman olarak elektronik coğrafya.

Ağ toplumunun bir diğer özelliği, Castell'in *akışların uzamı* olarak tanımladığı yeni bir algı durumudur. Yeni iletişim teknolojileri alışılmış ve kodlanmış uzam ve zaman algısını ve durumunu dönüştürmektedir. Bu değişim akışların uzamı olarak ifade edilirken, bu tanımdaki akış sermaye, bilgi, teknoloji, görüntü, ses gibi ürünlerin hareketini temsil eder (Castells, 2013). Akışlar uzamı, hareketliliğin zamanda ve mekanda yaptığı algısal dönüştürücülüğü sayesinde, zamanın sıralamasının çözülerek bir eş-zamanlılık yaratma durumu olarak tariflenebilir. Ağ toplumunun alt yapısını oluşturan hız ve erişim faktörlerine bağlı eşzamanlı birden çok olayın örtüşebilmesi ve dağılabilmesi sonucu yapılanan bir sosyal yapı şeklinde yorumlanabilir. İletişimin bu yeni çağında, uzaklıklar mesafesizleşir, tek bir yerde olma durumu ortadan kalkar ve yer bilinen fiziksel anlamına yeni katmanlar koyar. Bu durum, İngilizce'de 'ubiquity' olarak kullanılan aynı anda birden çok yerde bulunma, görünme, çoklu varoluş anlamlarına gelmektedir. Ağ toplumunu doğuran bilgi çağında, bulunma eyleminin tek bir mekan/ yer karşılığı olma zorunluluğu çözülmeye başlar, sabit bir konuma sahip olma durumu elastikleşir, konumdan bağımsız bilgi erişimi olanaklı kılınır.

Ağ toplumunun getirdiği teknolojik altyapının oluşturduğu elektronik coğrafya, mesafenin algısal olarak neredeyse sadece sayısal bir uzaklık olarak kullanılmasına sebep olmuştur. Fiziksel olarak aşılamayan mesafe, elektronik tabanlı imkanlar sayesinde bu kısıtından arınmaya başlamıştır. Böylece modern teknoloji, mesafeyi giderek daha az önemli hale getirmiş ve aşılması gereken bir engel olmaktan çıkarmıştır. İnsanların ve malların hareketi artık her zamankinden daha kolay ve daha ucuz olmakla birlikte, internet ve telekomünikasyon ağları bilgi tabanlı işlemlerin çoğuna izin vererek hareket ihtiyacını da ortadan kaldırmaktadır. İnsanlar artık evde kalarak her zamanki gibi çalışmaya devam edebilmekte, işletmeler faaliyetlerinin bir bölümünü yurt dışına taşıyabilmekte ve her şeyin aynı binada olmasından daha verimli bir şekilde çalışabilmekte. Mesleki ve sosyal ilişkiler, dünya genelinde herhangi bir mesafeden bağımsız kolay bir şekilde kurulup korunabilir. Hareket kavramının fiziksel bir eylem olma sınırlarının aşılmaya başlaması ile birlikte mesafenin değer kaybeden öneminin bilgi toplumundaki en önemli paradigma değişim nedeni olduğu söylenebilir. Bu noktada, ağ toplumunun oluşturduğu mobil-insanın durumsal hareketliliği ve bunların sosyo mekânsal yansımaları, son dönem araştırma konularına taban oluşturmaktadır. Bu mobil olma durumunun yaşamsal alışkanlıklar, beklentiler ve çevresel algı üzerinde yarattığı ve yaratacağı her değişim doğal olarak mimari tasarıma da bir girdi oluşturmaya devam eder. Tüm bu teknoloji bazlı karakteristikler; çoklu-varolma, hız, hareket ve mesafenin fiziksel anlamını yitimesi aslında kendini toplumsal ve fiziksel yapıda içiçe geçme, esneklik ve yerden bağımsızlık olarak aynalamaktadır. Özgürleşen sınırların verdiği imkânılığın kullanılabileceği altyapılar, çevreler ve mekanlar önem kazanmaya başlar.

2.2 Soja: Post Metropolis

Fransızca métropole kelimesinin karşılığı olarak kullanılan metropolis, etimolojik olarak bakıldığında metro ve polis olmak üzere iki eski Yunanca sözcükten oluşmaktadır (Url-1). Metro, mēter sözcüğünün karşılığı olarak büyük, ana demektir. Polis ise, pólis sözcüğünden gelen kent anlamına gelmektedir. Anakent, büyük kent olarak anlamlandırılan metropolis, etimolojik olarak bakıldığında bir büyüklüğü tarif etme ihtiyacından türetilmiştir.

Ağ toplumu ve akışların uzamı tanımlamalarının ardından Amerikalı kentsel teorisyen Edward Soja toplumda, kültürde, ekonomide, teknolojiye ve mekanda yaşanan

değişimlerin hızlanması sebebiyle kentlere dair yeni bir tanım ve kavrayış gerekliliğini şu şekilde aktarmıştır:

“Çağdaş kent sosyolojisine bakınca, bu, 1970’lerde olanca parlaklığıyla beliren, Manuel Castells’in Kentsel Sorunsal’ı (1977; Fransızca baskı 1972), David Harvey’in Sosyal Adalet ve Şehir’i (1973) ve Immanuel Wallerstein’in öncü dünya sistemi sosyolojisi gibi ‘yeni’ yaklaşımlara artık bütünüyle bel bağlayamayacağımız anlamına gelir. Bahsi geçen çalışmalar, geç dönem modern metropolisin çok başarılı ve geniş kapsamlı açıklamalarıydı, hâlâ da öyledir. Castells’in monopolville’i ve ville sauvage’ı, yani ‘vahşi kentler’i, savaş sonrasında ortaya çıkıp 1960’ların kentsel krizleri sırasında bir patlama yaşamıştı. Fakat geç dönem metropolisi, artık eskisi gibi değildir.” (Alkan ve Duru, 2002)

Bu yeni arayışların sebebi olan hızlı değişimi de, kentsel tasarımcılar ve mimarlar tarafından sürdürülen ‘yeni bir tanıma gerek var mı?’ tartışmaları sırasında bile bir değişim sürecinin devam ettiğini anlatarak vurgular. Üretimin fordist bakış açısından farklılaşarak, standart bir ürünün sayıca fazla üretilmesi yerine sayıca az ancak çeşitli olarak daha fazla ürünün esnek modelle üretimine evrilmesi, endüstrinin bilgi odaklı hale gelmesi gibi kavramları da anlatırken kullanılan post endüstriyel, post fordist gibi kavramlardan da yola çıkarak post-metropolis tanımını 2000 yılında ortaya atar. Post metropol, bünyesinde altı madde barındırır:

1. Esneklik
2. Kozmopolis
3. Dış-kent
4. Fraktal- Kent
5. Hapishane Adacıkları
6. Benzeşim Kentleri

Bunlardan ilki olan esneklik, post endüstriyel üretim sürecine geçen toplumların değişen üretim süreçleri sonrasında oluşan esnek modellerini içerir. Burada dikkat çekici nokta, ağ toplumu tanımlarında da sıkça karşılaşılan tüketim biçimi değişimlerinin yerine asıl üretim süreçlerindeki değişimin yeni mekansallıklar doğurduğu üzerine olan bakış açısıdır.

Bir diğerk madde, kozmopolis'tir. Ağ toplumu sonrası sınırların fiziksel etkilerini aştığı bir küreselleşme etkisi ile kente dair mekanlar da küreselleşmektedir. Bir noktada coğrafi konumundan kaynaklanan özsel verilerin öneminin yitirilmesi söz konusudur. Doğan Kuban (2012) Cumhuriyet gazetesindeki Soja incelemesinde, post metropolis olarak ele aldığı İstanbul'da bunun kentsel yansımasını şu cümleler ile ifade eder; "Kent mekânlarının küreselleşmesi: İstanbul'da da gökdelen ve alışveriş merkezi gibi yapılar, çevreleriyle birlikte küresel modellere uyarak yapılıyor. Fakat bu doğrudan kopya süreci dışında kent mekânlarına asker kışlaları yaparak yanlış referanslar kullanma gibi sorunlar da var. Burada öngörülen zavallı değişimler İstanbul'un bazı önemli kent mekânlarını eğlence panayırına çevirme potansiyeli taşıyorlar."

Post metropolisin üçüncü maddesi olarak dış-kent tanımı gelmektedir. Dış-kent ile anlatılmak istenen geleneksel uydu kent örneği olan bahçe şehir modelinin gelişkin hali olarak tariflenebilir. Özellikle 2020 yılı son dönemlerinde de küresel ölçekte yaşanan pandemi koşullarının bir çıktısı olarak ve dramatik olarak artış gösteren kıyı ve kırsal alana göç söz konusu olmaya başlamıştır. Bu göçün yaratmaya başladığı dengesiz ve çelişkili kentleşme durumu, gündelik hayatında oldukça radikal değişimler yapabilen özgürleştirici koşullara sahip birey için yeni bir dış-kent durumu oluşturur. Buna ek olarak, 21.yy da yeni yaşam biçimlerinin öznesi haline gelen nomad birey ve modern göçmenlerin dışsal hareketlerine karşılık, emek sermaye payını oluşturan işçilerin giderek daha da içe bağımlı hallerine odaklanmaktadır.

Soja'nın post metropolis için dördüncü maddesi, fraktal kenttir. Fraktal kent, kentlerin ve mekanların eklektik ve karmaşık fiziksel yapılarına karşılık, doğası gereği değişen ve dönüşen sosyal yapıdaki yeniden yapılanma sonucu oluşan mozaikleşme durumu olarak tanımlanabilir. Kentin parçalı ancak yine de bir bütün olabilme yeteneği fraktal bir sistem olma eğilimi olarak yorumlanmıştır. Wirth'ün 1938 yılında 20.yy kentini bir 'yaşam biçimi' olarak ele aldığı makalesinde de bahsettiği gibi, kent birçok homojen olmayan bireyin örgütlü bir şekilde yaşama platformudur. Wirth aynı zamanda bir ırk, halk ve kültürleri eritme potası olarak tanımladığı kentleri biyolojik ve kültürel olarak bir kaynaşma noktası olarak da görmektedir. Post metropol olarak tanımlanan kentlerde ise bu heterojenlik çok daha dramatik boyutlardadır. Özellikle hareketliliğin bireysel ve yaşam şekli ölçeklerinde de hızının artması, sürekli belirli bir adreste olma veya çalışma durumunda kırılmalar yaratarak değişkenliğin ve çeşitliliğin artmasına, böylece mozaikleşme durumunun döngü haline gelmeye başlamasına neden

olur. Buna karşılık üçüncü madde olan dış-kent başlığı altında bahsedildiği üzere kent dışı göç sonucu bu mozikleşme durumunun sadece post metropol bir öge olarak kalması çok olası görülmemektedir.

Beşinci madde olarak hapishane adacıklarına benzetilen post metropol kentlerin, adeta bir gözetim yeri halinde çalışıyor olması durumu söz konusudur. Güvende olma durumunun gözetlenebilirlik ile ilişkilendirildiği ve kentsel mekan olarak güvenli siteler şeklinde kendini gösteren bu mekansallaşma durumu aslında bir anlamda bireyin mekan üzerinde kurmaya çalıştığı kontrolörlük konusudur. Bir gözetlenen olma durumunun gerçekleşmesi için bir de gözetleyen var olması gerekliliği hapishane benzetmesini güçlendirir. Güvenliğin bireysel ölçekten başlayarak toplumsal ölçeğe kadar bir ihtiyaç ve önlem konusu olması, güvenliksiz bir durum varlığı gerçeğini de beraberinde getirir. Modernist bireyin post moderniteyle dijital kentli haline gelmesi ve kendini gözetlenen kent adacıklarına hapsetmesiyle güvende hissetmesi durumu, dijitalleşen ve sanallaşan bağlantıların artması ile kendini fiziksel mekandan daha da kopuk ve bir okadar izole hissetmesi durumunu ortaya çıkarır (Prensky, 2001). Bu nedenle aslında kentli, kendi yarattığı hapishanesi içinde yaşar denebilir.

Edward Soja, son madde olarak benzeşim kentlerini açıklarken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Jean Baudrillard’ın çalışmasında açıkça belirtilen ve benim de katıldığım sava göre bu tür benzeşimler ve onların tanımladığı gerçeküstü dünyalar, kime ve neye oy vereceğimizden, nasıl beslenip giyineceğimize ve çiftleşeceğimize, bedenlerimizi nasıl tanımlayacağımıza kadar yaşamlarımızın her yönünü daha önce hiç rastlanmadık ölçüde biçimlendirmektedir. Gerçek ile hayali ayrımındaki belirsizliğin artmasıyla birlikte, Baudrillard’ın ‘benzeşimlerin egemenliği’ olarak tanımladığı, benzeşimlerin giderek daha çok taklit ettikleri gerçeklikler üzerinde üstünlük kazandığı bir durum ortaya çıkmaktadır.” (Alkan ve Duru, 2002)

Bu tanım, üçüncü sanayi devri olarak adlandırılan bilgisayar tabanlı devre geçilmesiyle yayılmaya başlayan küreselleşme durumu açısından bakıldığında yeni bir söylem olmadığı düşünülebilir. Post metropolis tanımından önce, küreselleşme ile birlikte benzeşme durumunun kent, mimarlık ve kültürel açıdan yansımaları çokça

bahsedilen bir konu olmuştur. Ancak burada anlatılmak istenenin McDonalds ya da Disney üzerinden örneklendirilen bir aynılaştırmanın okumasını yapmanın ötesine geçen bir durum olduğudur. Soja'nın da bahsettiği gerçeküstü dünyalar, dijitalleşmenin getirdiği teknolojik olanaklılıklar ile birlikte dış etmenlerin çok kolay bir şekilde içe aktarılması sonucu oluşan ortamlar olarak tanımlanabilir. Bunlar dijital platform kullanıcısı olan birey ölçeğinde çoklu dijital kimliklerin oluşması, gerçek olmayan başka bir dünyada da var olabilme durumu olarak yorumlanabilir. Gerçek bir kimlik yanında dijital ortamlar için oluşturulan ek kimlikler ve bu kimliklerle yaşanan ortamlar gerçek üstü dünyaları oluşturur.

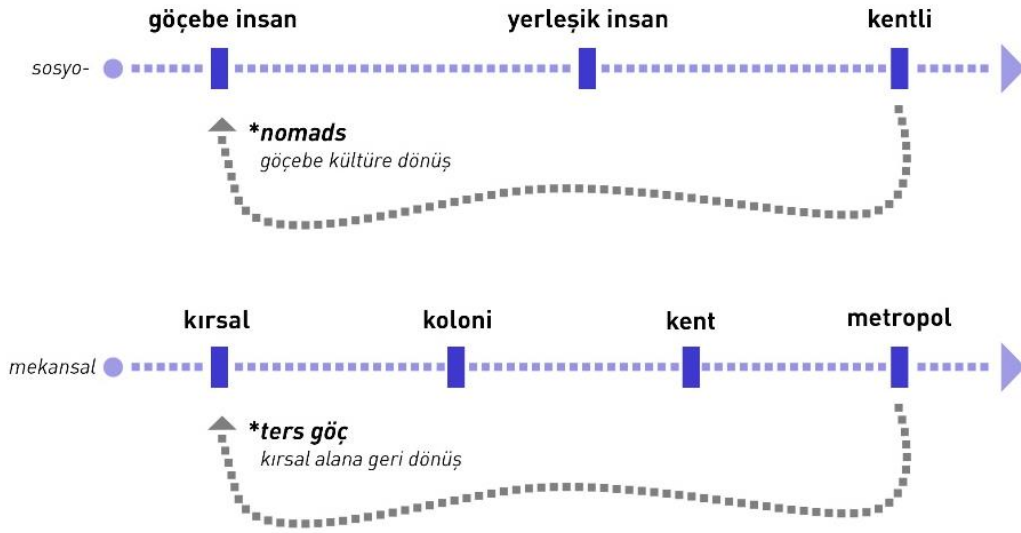
İnternet ve sosyal medyanın gündelik yaşam pratikleri içerisinde olmaz olmaz konumuna gelmesi ile birlikte, bilgi ve paylaşım olanaklarının sınırsızlığı konuyu daha da ileri götürmektedir. Bu noktada en başta bireyin tüketim alışkanlıklarından ziyade üretim yöntemlerindeki değişime dikkat çeken yaklaşım, bu maddede aslında bilginin erişilebilirliğine ve tüketimine vurgu yapıyor.

2.3 Kentin Değişen Tavrı: Metapolis

Metapolis, Soja'nın kente dair ortaya koyduğu tüm bu tavrı olduğu gibi kabul eden ancak yetersiz gören bir grup mimar tarafından ortaya konan bir kavramdır. Fernando Porras, Manuel Gausa, Federico Soriano, José Morales Sánchez, Willy Müller tarafından 2003 yılında Barcelona'da biraraya gelerek geleceğin habibatı üzerine hazırlanan bir manifesto sonucu ortaya atılan, temelleri 1995 yılında François Ascher tarafından yazılan Metapolis-Ou L'avenir Des Villes kitabına dayanan yeni bir habitat tanımıdır. Meta, TDK'da kelime anlamı olarak sermaye, ticari mal olarak geçmektedir. Köken olarak Arapça mata kelimesine dayanan meta, alınıp satılan veya kullanılan şey anlamına da gelmektedir. Bu durumda bilgi çağında kullanılan meta sözcüğü ile kullanılan sermaye olarak kasıt sadece ticari mallar değil, esas olarak bilgi ve dijitalleşmenin getirdiği sanal ürünlerdir. Odağını, metropol tanımındaki büyüklük ifadesi olan metro sözcüğünü köken olarak almaktan vazgeçişle birlikte bilgi toplumundaki karşılığı ile sermaye akışına çevirmiştir.

Diğer başlıklarda anlatılan tanımlarla aynı gayeye sahip bu yaklaşımda da 'gelecekte kent nasıl olacak?' sorusuna bir altlık olması için şimdinin analizinin yapılması niyetine girilir. Metropolislerin çok katmanlı, heterojen, süreksiz mekan ve ilişkilerden oluşan yeni bir tip yığılma olduğu söylenir. Metapolise, metropolislerde görülmeye ve

Soja ile tanı konmaya başlanan mozikleşme durumunun yaşam, üretim, hizmet ve eğlence (boş zaman) ilişkilerinin birbirleriyle mekansal ve bağlamsal olarak giderek daha gevşek bir şekilde bağlandığı çok yönlü bir durum tespiti olarak bakılabilir. Soja'nın açıklamaya çalıştığı çağın sosyolojik değişimlerinin mekansal yansımaları, bu yaklaşımda da paralellik gösterir. Metapolisteki bu ileri seviye mozikleşme durumu sosyo mekânsal bir geri dönüş mekanizması olarak okunabilir. Bu geriye dönüş bir çözülmeyi de tarifler. Metropoldeki kentli ile, kırsaldaki üretici arasındaki ilişki giderek kuvvetlenmeye başlar. Böylece yaşam tarzındaki çeşitlilik de yükselişe geçer. Telekomünikasyondaki ilerlemeler, yerelin kent karşısındaki göç veren konumunu yavaş yavaş tersine çevirerek kırsalı bir alternatif haline getirir. Özne olarak kentli de, sadece ikamet ettiği yerin bir metropol olmasının ötesinde, hem fiziksel hem elektronik coğrafyası içerisindeki hareketliliği ile tanımlanmaya başlar. Bir yere sabit olma, ya da bir yerin sabit olması durumunun çözülmesi, bilindik anlamdaki kent-kır ve mekan-insan ilişkisinde de bir geriye dönüş başlatmıştır (Şekil 2.3).

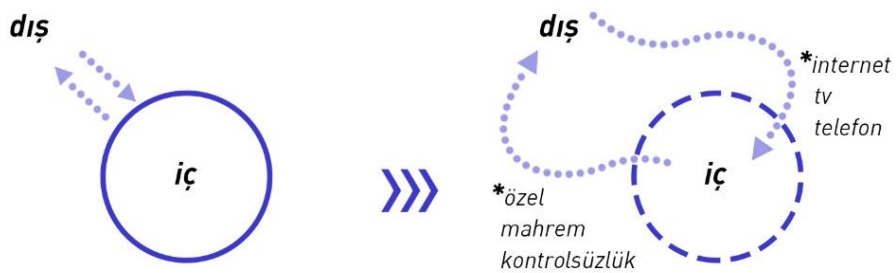

Şekil 2.3 : Bilgi Toplumunda Sosyo-mekansal Geriye Dönüş.

Bu geri dönüş saptamasından sonra, metapolise sadece bir büyüklük olarak bakılmaması gerektiği anlaşılır. Büyüklük; bir hacim, bir mesafe ve orada olan nüfus varlığını tanımlar, ancak metapolis için bu tanım gerekliliğini yitirir. Bir büyüklük belirteci olmanın ötesinde, bölgeler, topluluklar ya da mekanlar arasında oluşan dinamik ve belirsiz bir ilişkiler kombinasyonudur. Belirli bir form ya da süreç ötesinde, birçok paralel sürecin ve eşzamanlı durumların toplamıdır. Kendiliğinden üreten, otonom bir sistem olarak Metapolis, bu anlamda metropole göre daha fazla spontanlık

ve eşlilik barındırır. Metropole göre daha fazla ‘hem...hem...’ durumu gözlemlenir. Aynı anda hem aynı hem farklıdır. Küresel ölçekte aynı yapının katmanları iken, yerel ölçekte farklı dinamiklere sahip olabilmektedir. Çarpışma, karşılaşma ve kesişimlerin, yukarıda da belirtildiği gibi aslında kombinasyon içeren bir yapısı vardır. Yazılan manifestoda bu yapıyı tanımlamak için ‘global kaleydeskop’ tanımı kullanılmış ve şu şekilde tasvir edilmiştir: “...Metropolün ötesinde dijital çağın Metapolis’i ortaya çıkıyor. Kent şimdi, her biri onu diğerlerinden farklı kılan kendine has niteliklere sahip çok sayıda kentsel modelin bir arada var olduğu yerlerdir. Metapolis’te konut; işitsel ve telematik sistemler sayesinde yaşadığımız, çalıştığımız ve dinlendiğimiz bir yer haline gelirken, mahalle artık çok uluslu direkt ilişkilerin bulunduğu ve imarın bir anlamı kalmadığı bir çevreye dönüşür. Metapolis, konut olarak tabir edilen sınırın içinde yaşam, tüketim, eğlence ve eğitim ortamlarını da yaratır.” (Gausa ve diğ., 2003).

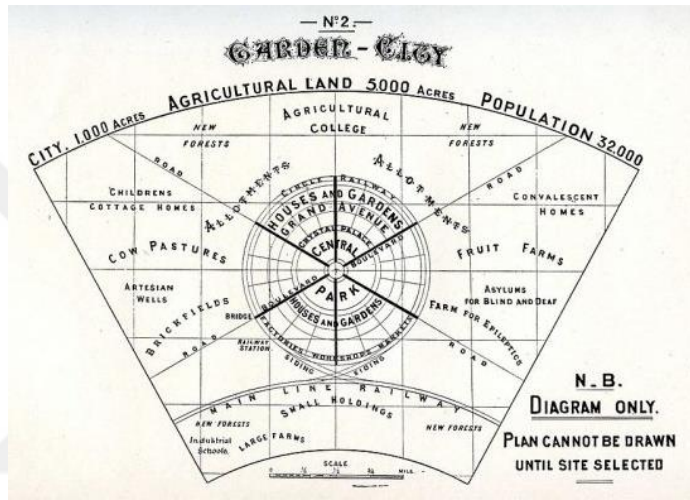
Metapolisi oluşturan alt bileşenlerin arasındaki sınırların yokluğu; mesleklerin, toplumdaki bağımsız bir şekilde tekil olarak bireylerin ve böylece de mekanların hareketliliğinin oluşmasını sağlar. Bu global kaleydeskobun çeşitliliğini sağlayanların yani kentlilerin seyyar durumuna geçişi, bir yeri tanımlamada ya da onu sınıflandırmada fonksiyonun tek başına yeterliliğini de ortadan kaldırmış olur. Heterotopik bir yapıya evrilen kent, şeylerin hareketliliği sayesinde dışın içe, için de dışa yayılmasına olanak sağlamış olur (Şekil 2.4). Böylece metapolis bir ‘hem...hem...’ ya da ‘ve’ kentine evrilir.

Şekil 2.4 : Dijitalleşme ile değişen dış-ıç ilişkisi.

Kent ve sosyo mekânsal ilişkileri anlatmada kullanılan metaforik yaklaşımların gelişimlerinin özeti olarak, Deleuze ve Guattari’nin hiyerarşik düşünce modeline cevaben geliştirdikleri köksap yaklaşımı verilebilir. Aydınlanma döneminden sonra bir düşünce yaklaşımı olarak ortaya atılan ağaç modeli, hem hiyerarşik hem de tek yönlü

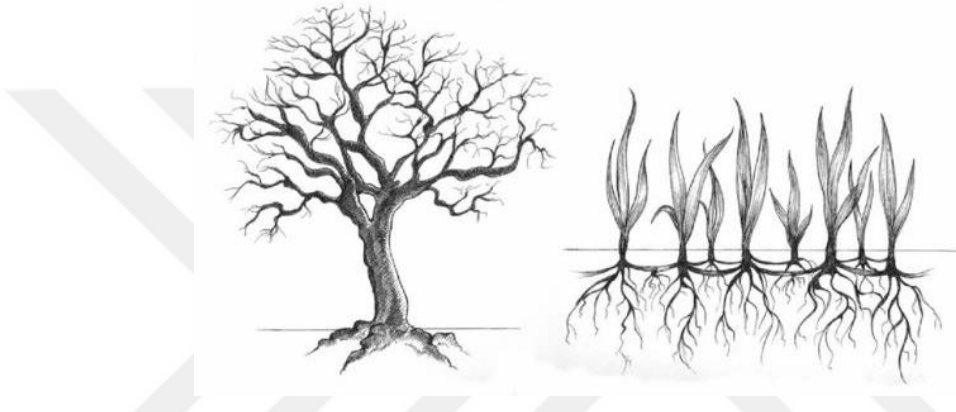
büyüyen ikilikler bütünüdür. Batı felsefesinin hiyerarşik yapılanmaya dayanan düşünce sisteminin metaforik bir ifadesi olan ağaç düşünce modeli kapitalist sistemi de destekleyen bir bireysel denetleme politikasına da yakındır. Bu anlamda tek merkezli ya da uydu merkezli büyüme ile gelişen şehir modelleri yaklaşımına da yakındır. Hiyerarşik ve denetleyici, üstten gelen kararlarla şekillenen bir kent modeline uyarlanabilir, çünkü bu model de merkezi bir güç etrafında büyür ve gelişir. Belirli bir noktayı sabit olarak alır. Bilgi toplumundan önce, bahçe kent olarak Ebenezer Howard tarafından geliştirilmiş kent modeli, ağaç düşünce metaforu ile kavramsal noktada benzerlik gösterir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 : Bir merkez etrafında gelişen uydu yerleşimler; Bahçe Kent (Url-2).

Ancak köksap teoremi aşırı kodlanmayı reddeder. Köksap teoremi, anlam olarak başı ve sonu belli olmayan, aynılıkları da çeşitlilikleri de içinde aynı derecede barındıran bir biraradallığı ve şeyler arasındaki ilişkileri temsil eder. Botanikte kullanılan anlamı ile köksap, tek bir kök kaynağından beslenerek büyümeyen, sarmaşık gibi çok yönlü ve belirsiz merkezli bir yapıdır. Değişen ve dinamik bir şekilde bağlanan ya da kopan birden çok girdisi vardır. Çokluk, bağlantı ve heterojenlik ile karakterize edilir. Umberto Eco (1986, s.719) köksapın felsefi altyapısını şu şekilde açıklar: “Köksap öyle bir biçimde yapılmıştır ki, her yol tüm öteki yollara bağlanabilir. Merkezi yoktur, çevresi yoktur, çıkışı yoktur, çünkü potansiyel olarak sonsuzdur.”. Ağaç modeli aksine, tek bir merkez ve noktayı baz almaz (Şekil 2.6). Deleuze ve Guattari’ye göre, nokta ve konumların olmadığı sadece çizgilerden oluşan bir çokluk olarak tarif edilir (Riddle, 1987). Bilgi toplumu ile çok merkezliliğin yayıldığı toplulukları ifade etmede ağaç teoremine karşı iyi bir cevaptır.

Ağ toplumunun doğuşunun tabanından itibaren iletişim ve üretim teknolojilerinden gündelik hayat pratiklerine kadar genişleyen bir ölçekte yayılan dijitalleşme, bilinen anlamda tipolojileri kentsel ve mekânsal ölçekte değiştirmektedir. Yer sınıflandırmada ve tanımlamada kullanılan fonksiyonun yetersizliği, merkezsizleşme, heterotopikleşme, yerden bağımsızlık, oluşan yeni iş alanlarına bağlı değişen yaşam beklentileri ve günlük hayat pratikleri, tek bir çember etrafında gelişen, fonksiyonu belli mekan yığılmaları bu atipikleşmenin belirtileridir. Bu anlamda ağ toplumundan metapolise kronolojik olarak evrilen tanımlamaların ortak yanı, tipikleşmenin çözüldüğü köksapsal bir oluşum tarifidir.

Şekil 2.6 : Hiyerarşik Düşünce Modeli ve Köksap Yaklaşımı (Riddle, 1987).

Kategori ve sınıflandırma köksap teoremi için sınırlayıcı kavramlardır. Bu sebeple de aslında, mekânsal olarak fonksiyon atamasına bağlı olarak yapılan tanımların geçerliliğini yitirmesi durumu ile ilişkilendirilebilir. Üst ölçek modeli olarak kentlerdeki fonksiyon bölgelemesi ile yapılan tasarım yaklaşımı ve mimari ölçekteki mekânsal fonksiyon ataması kısıtlamaları ağaçlandırma düşünce modelindeki çift taraflı ama tek yönlü bir gelişmeye denk düşer. Bilgi toplumu ile değişen ve birinci bölüm bütününde bahsedilen bu sınırlılıkların kalkması ve çeşitlenmeyle oluşan mozaikleşme durumu ise çoklu bir heterojenlik tarifi olan köksap ile karşılık bulabilir. Sonuç olarak kente dair bu yaklaşımlar birbirlerine bağlı ve eklenerek üretilmiş bakış açılarıdır. Bilgi toplumu ile birlikte girilen bu karmaşık düzene geçiş süreci, artık işlerliğini yitirdiği düşünülen ağaç düşünce modeline karşı üretilen köksap teoremi ile de özetlenebilir

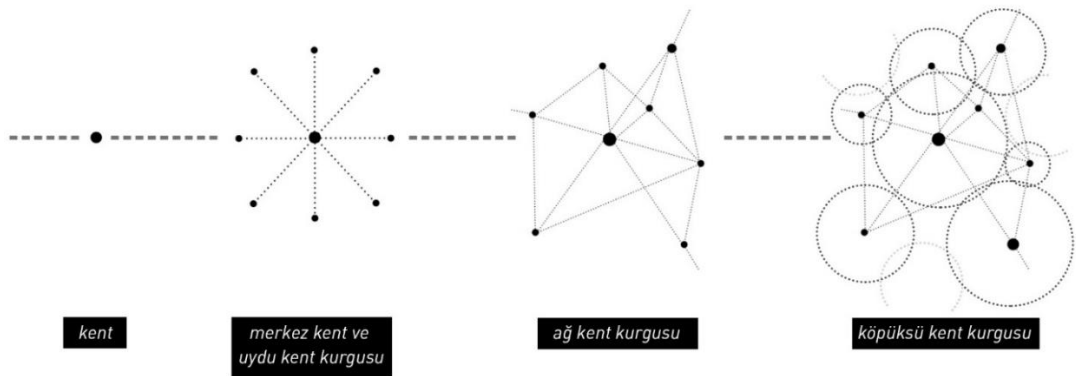

3. BİR KENT UYARLAMASI OLARAK KÖPÜK TEOREMİ

“Köpük, ikamet etme ve düşünme hakkında felsefi bir destan olduğu kadar, modern mekan için de temel bir rehberdir.”
Brian Dillon

Yeni bir yapma etme kültürü getiren bilgi toplumunun Castell’den itibaren edindiği sıfatlar belirli metaforik yaklaşımlar ışığında özetlendiğinde, değişimlerle birlikte devam eden sürecin yeni bir tanımlamaya ihtiyaç duyabileceği sezgisi son dönemlerin araştırma sorularından olmuştur. Kültürel çeşitliliğin dijitalleşme ile artması, gündelik hayat pratiklerin değişmesine, hem kentliyi hem mekânsal organizasyonları hem de bu ikili arasındaki ilişkinin etkilenmesine yol açar. Bu ilişki tariflerine metaforik ögeler barındıran bakışlar yukarıda özetlenmiştir.

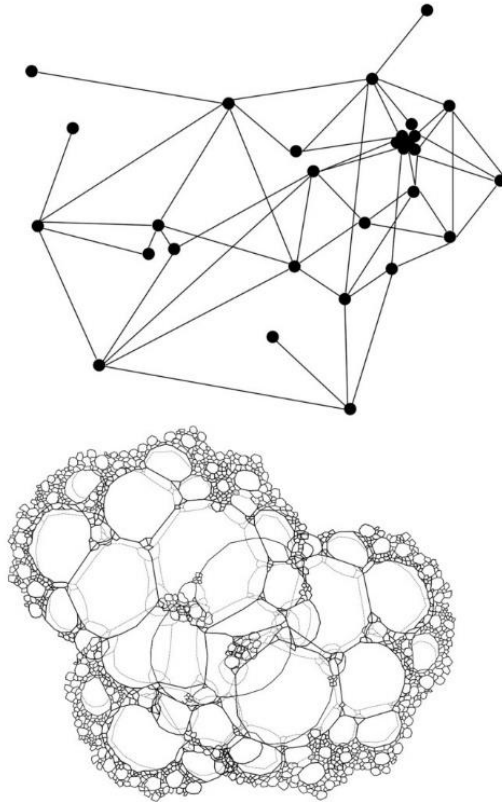
Aynı gaye ile hareket eden sosyo-mekansal tanım arayışlarına güncel bir altlık olarak Alman çağdaş dönem filozoflarından Peter Sloterdijk’in 2004 yılında tamamladığı ve üç ciltli seriden oluşan *köpük teoremi* baz alınmıştır. Özellikle ağ tabanlı toplum yapısını anlamaya ve bunun hem sosyal hem yapısal çevre üzerindeki etkilerini araştırmaya yönelik birçok metaforu içerisinde barındıran köpük teoremi, literatürde sosyoloji, ekonomi, iç mimarlık gibi dallarda metafor olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada, sosyolojik temelli bu teoremin bilgi toplumu kentini açıklamada merkezsizlik anatomisinden yola çıkarak metaforlaştırılması denenmiştir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 : Köpüksü Kent Dokusunun Oluşumu.

3.1 Kavramsal Olarak Ortaya Çıkış Motivasyonu

Bu zamana kadar anlatılan tanımlarda metaforik olarak kullanılan ağısı yaklaşımlar, genel olarak iki boyutlu bir katmanlaşmayı tarif eder. Toplumu ya da mekanı tarif ederken kullanılan dinamiklik, esneklik ve değışkenlik, bu iki boyutlu geometrik yapı ile karşılık bulmakta zorlanır. Bilgi toplumu için geliştirilen ağ teoremi ifadesi, daha çok akışlar ortamını tarifler. Mekanların ve bireylerin, toplumların ve yapıları çevrenin karşılıklı olarak bir dinamizm içinde deforme olarak değışen ve dengesini bulmaya çalışan canlı bir organizma tarifi olarak yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmada, bir üst örtü olarak ağısı katmanın, daha önce bahsedilen elektronik yeni bir katman, bir coğrafya, altında kaynayan ve otonom olarak sürekli dengesini bulmaya çalışan yeni bir sistem yaklaşımı gereksinimi, motivasyonunu Sloterdijk'in sosyolojik yaklaşımı olan köpük teoreminden alan bir uyarılma girişimi ile karşılık bulur. Bu z eksenindeki mekansallık, bilgi toplumunu ifade etmede Deleuze'nin köksap konfigürasyonunu ağısı bir yolla kullanması sonucu geliştirdiği yaklaşım ile kıyaslandığında kendini oldukça iyi ifade eder (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Deleuze-Rhizome ve Sloterdijk-Foam Karşılaştırması (Url-3).

Ağ yaklaşımında, belirli yerler düğüm noktası olarak belirlenir ve ağın akışkan maddesi olan bilginin üretildiği merkezler görevini görür. Bu noktalar arası ilişkiler de ağ bağlantı yollarını oluşturur. Ancak bu nokta çizgisel ağ bağlantıları dışında kalan, sisteme ait ancak görünmeyen boşluklar çok daha fazladır. Bu noktada etkileşim ve birliktelik kurgusu en yakın etki alanında bile okunamaz. Halbuki kent, kent parçası veya mekan denilen yapısal ya da sosyolojik ilişkiler bunun ötesinde daha sürekli ve etkileşimli bir yapıdadır. Özellikle bilgi toplumunun etkileşim ve birliktelik durumunu yakınlık girdisinden de uzaklaştırdığı düşünülürse, bu çağı ifade etmede birbirine bağlı ve aynı atmosferik yapıdan mikro düzeyde farklı derecede de olsa etkilenen bir mekanizma düşünülmelidir. Bu noktada üç boyutlu, sistem olarak bir bütün halinde varolabilen ve içiçe geçmiş boşluksuz anatomik yapısı ile bir metaforik altlık olarak köpük teoremi seçilmiştir.

3.2 Köpük Teoreminin Amacı ve Bakış Açısı

Sloterdijk köpük teoremi ile, anatomik bir benzerliğin yanı sıra, düşünce imgesine dayalı organik ve post-hümanist bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu teoriyi açıklarken öncelikle köpüğün kendi yapısına bakmak gerekmektedir. Bir ağ şeklinde yapılanan bu örüntü, kendi içine kapalı ancak birbirine değerek var olabilen mikro kozmik kürelerden oluşmaktadır. Ancak bağımsız bu birimler arasında da gaz alışverişi olmakta, en önemlisi de hepsi aynı atmosferik yapı altında var olmakta ve bundan beslenmektedirler. Bu sistemde karşılıklı alışveriş devam edebilir, birimler form değiştirebilir veya büyüyüp küçülmeler olabilmektedir. Bu her bir mikro-kozmik yapı bir birey olarak düşünülmüştür. Bu mikro kozmozlar bir araya geldikçe kozmik yapıyı, yani toplumu oluştururlar. Modern toplum yapısının yapıları ve sosyal çevreyi nasıl dönüştürdüğü ile ilgilenen Sloterdijk, ağ tabanlı toplumsal yapıyı bu teorem ile açıklamaktadır. Bunu kent yapısına aktaran Sloterdijk, her bir köpük birimini bir faaliyet alanı (apartmanlar, toplu konutlar, iş merkezleri, alışveriş merkezleri vb.) olarak tanımlanabileceğini söyler. Bu alanlar, kendi iç kozmik yapılanmalarının yanında sürekli birbirleri ile iletişim ve etkileşim halindedirler ve bir ağ sistemine sahiptirler. (Wakeford, 2011)

Bu teoremin amacı, yeni bir 'birlikte, bir yerde yaşam' ve ilişkiler dünyası için sözlük üretmektir. Köpük burada, insanlar için bir anlam ifade eden ve aslında koruyucu bir kalkan görevi gören bir zar, membran anlamında kullanılır. Bu zar, üç başlık altında

incelenir. Bu başlıkların odak noktası, aynı dış koşullar altında ortak atmosfere sahip olan bir birlikteliktir. Dış koşulların değişmesi sonucu iç atmosferdeki dengeye ulaşma ve bunu koruma amaçlı bir sistemdir. Sırt sırta verdikleri duvarları ile boşluksuz bir yapıya sahip bu sistemde sınır, dengeyi korumak için aslında bir alışveriş yüzeyidir. Aynı zamanda bu üç başlık, ölçek olarak da bir sıralamayı takip eder:

- *Kabarcık (bubble)*
- *Küre (globe)*
- *Köpük (foam)*

Kabarcık; mahremiyet ve kişisel ile ilişkilendirilebilir. Genişleyen ölçekte *küre* globalleşme, *köpük* ise mekansal ve zamansal çoklulaşma olarak yorumlanabilir. Ölçek genişlerken, karmaşıklık da onunla birlikte artar.

Kabarcık; anne-çocuk ya da psikoterapist ile analiz edilen hasta arasındaki simbiyotik ilişki gibi bir ikili ortak yaşamı ifade eder. Ortak bir öznellik söz konusudur. Sloterdijk, varoluşun ontolojik çıkış noktasını anne rahmi olarak görür. Rahimden beri ‘birşeyin içerisinde’ olma halinde olan varlık başından beri bir şey ile çevrilidir. Dolayısı ile en başından beri bir ikilik söz konusudur. Bu ikiliğe sadece anatomik olarak bakmanın yanı sıra psikolojik ya da sosyolojik olarak da bakmak mümkündür. İçinde olma durumu ile birlikte, dışarıyı ile de bir sınır kurulmuş olur. Bu da bir dış bir de iç atmosferin oluşmasına sebep verir. Atmosfer olarak tanımlanan şey bir hava teriminden öte, ortamı karakterize eden özellik olarak düşünülebilir. İnsan, bulunduğu ortamda onu sınırlayan çevresi ile oluşturduğu ilişkisinde onu biçimlendirebildiğini, şekillendirebildiğini gördükçe, yaptığı müdahaleden öte onun şekillenebilen yapısı karşısında algısını değiştirir. Bu karşılıklı iletişim ve iletkenlik, ikilik arasındaki paylaşımı başlatır. İnsanın kendi atmosferi içerisinde ürettiği bir de ses vardır. Bu ses de aynı atmosferde olduğu gibi aslında bir karakterdir. Aidiyeti, varoluşu ve kimliği tanımlayan bu sesler çeşitlendikçe iletişim ve paylaşım o denli karmaşılaşır. Ancak yine de bu bir aidiyet doğurur ve aynı yerden gelme, aynı yerde olma hissiyatını doğurur. Bir anlamda kaos ortamının temsilcisi metapolis kentlisi için, küresel bir ilginin parçası olma durumudur da denebilir. Bu çeşitlilikte, farklılıklar arası gerilim ne kadar artarsa sistemi dengelemek için çalışan etkileşim o kadar canlıdır. Wirth (1938), kentlileşmeyi bir yaşam biçimi olarak tanımlarken ırkları ve kültürleri eriten bir pota olmanın yanında bireysel farklılıkların varlığı ve gelişimi için en uygun yer

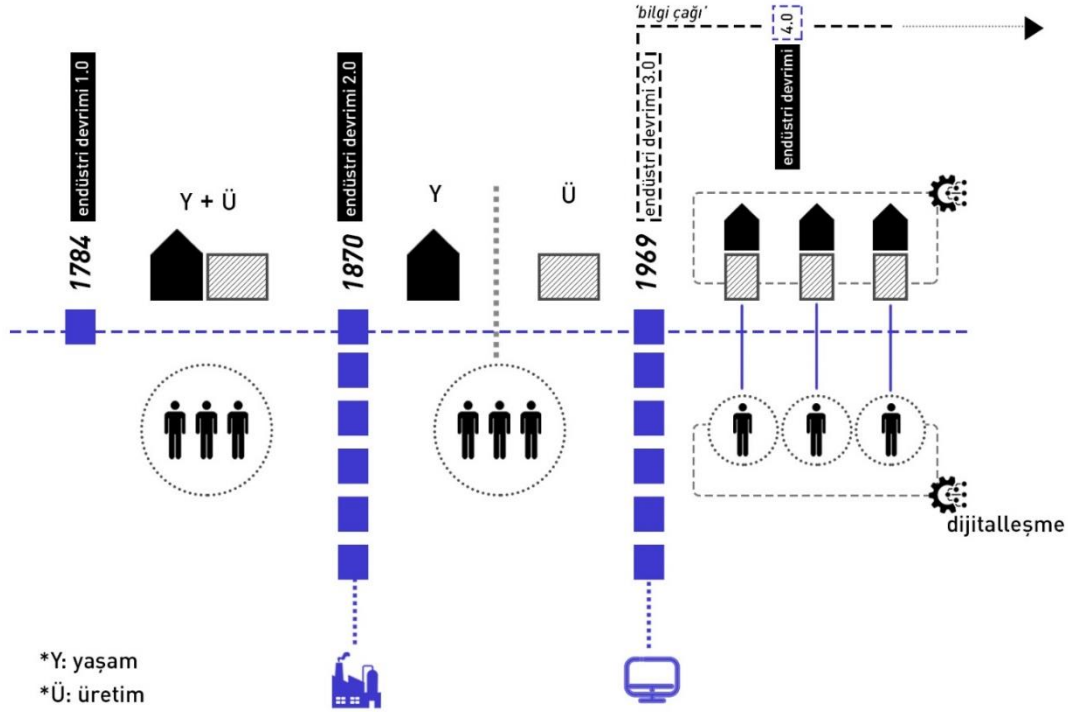
tanımı yapar. Bu da ikiliklerin ve bu ikiliklerin oluşturduğu çoklukların sistemdeki etkileşimi canlı tutması demektir.

Bu bakış açısının ontolojik altlığı birlikteliğe dayanır. İnsanın tek başına var olamayacağı, başkaları tarafında doldurulan bir kürenin parçası olarak hayatta kalabilmesine bağlıdır. Her ne kadar metapolis kentlisinin giderek bireyselleştiği ve toplumdan yabancılaştığı düşünülse de, tek başına bir kabarcık etrafındaki koruyucu zarı ile birlikte bir bütünden beslenir. Bu alışverişin fiziksel olarak gözle görülebilirliği azalsa bile dijital karşılığı giderek artmaktadır. Bu noktada dijitalleşme, eleştirilenin aksine değişen üretim mekanizmalarının sonucu daha fazla meta odaklı olan sistemin öznesi olan kentli için bir hayatta kalma mekanizması olarak düşünülebilir. Her kabarcığın amacı, kendi iç kuvvetlerini dengelemek ve dış etkilerin tehditlerinden iç atmosferi korumaktır. Dijitalleşme de, kabarcığın içinde yalnızlaşan ve toplumdan kopan birey için bir yöntem, kaçış noktası ve aslında bir çözüm olma noktasında bağımlılık olarak nitelendirilmektedir. Sloterdjik, hem her bir kabarcık için tek tek hem de aslında bağımsız düşünülemez bir bütünün parçası olduklarından kümülatif olarak iç dengeyi korumak için geliştirilen koruma koşullarına bağışıklık olarak bakar. Bu bağışıklıklar, yine sadece biyolojik anlamında kullanılmasının ötesinde psiko ya da sosyo bağışıklıklar olarak düşünülebilir. Bir kabarcığın geliştirdiği bağışıklık sistemi, bütünde kürenin korunması ve dengelenmesi demektir.

Her kabarcık duvarını bir diğeriyle paylaşır. Bu nedenle bir ‘eş izolasyon’ durumu oluşur. Ancak ne kadar bir duvarı da paylaşırsa, komşusu ile kurduğu ilişki ulaşamazdır. Bu sebeple yakınlık ve izole olma durumu paradoksal bir durum yaratır. Kabarcıklar arası etkileşim, direkt bir iletişime bağlı olmasa da bir sızma durumundadır. Bahsi geçen iç denge, bu sızma ile sağlanır. Zar, koruyucu ama aynı zamanda yarı geçirgen bir materyale sahiptir. Dış ve iç arasında bir piston görevi gören zara, sürekli ulaşılacak istenen dengeye giden yolda üretilen taktikler olarak bakmak mümkündür. Bu anlayış ile bakıldığında bilgi toplumunun nüvesi olan dijitalleşme ve getirdiği pratikler de bu zar işlevini görmektedir denebilir.

Mikrokozmos bu yapılanmada, özne dış atmosferle arasındaki ilişkiden sorumludur. Bu zamana kadar bahsi geçen yaklaşımlarda teknolojik gelişmeler ve dijitalleşmenin sonucu olarak bireye atfedilen önem eleştiri konusu olmuştur. Ancak Sloterdjik, her mikrokozmosun sisteme yaptığı katkıdan sorumlu olduğunu, her bir kabarcığın bir ekoloji olduğunu söyler. Bu durumda bireyin sistemdeki önemi arttıkça sorumluluğu

da artar. Hiper politika olarak adlandırılan bu sistemde; ekolojik olarak tahribata uğrayan kozmozdan her bir mikrokozmoz yapılanma, birey, eş ya da maksimum birkaç kişiden oluşan grup da sorumludur (Rauschenbach, 2011).

Şekil 3.3 : Üretim teknolojileri, bireyselleşme ve dijitalleşme ilişkisi.

Mikrokozmoz bir yapı olan kabarcıklar gruplaşarak bir üst ölçeğe makro düzeye geçerek küreleri oluştururlar. Sayısız kabarcık grupları olarak küreler de köpüğü meydana getirir. Köpük teoremindeki ikinci cilt olan kürelerde, küreselleşme kavramının anlamını yitirip yitirmediği de sorgulamaya açıktır. Tüm insanlık için tek bir küresel kabuk altında olma durumunun giderek işlerliğini kaybedeceği belirtilir. McLuhan (2015) küreselleşmeyi, dünyanın giderek küçük bir topluluk gibi davranmaya başlayacağını belirttiği küresel köy kavramı ile açıklar. Aynı anda birçok yapma etme durumunun karşılık bulabildiği, bunca ulaşılabilirlik içinde insanların giderek aynılaştığı ancak aynı zamanda da bireyselleştiği bir tablo çizer. Bunun üretim ve yaşam alanlarının birbirinden giderek kopmasını sağlayan endüstriyel gelişme tabanlı olduğu söylenebilir (Şekil 3.3). Ancak mikrokozmoz yapıları olarak anlatılan kabarcıkların oluşturduğu küreler dünyasında, her bir kabarcık mono bir küreselleşmeye sahip olarak düşünülür. Bu durumda küreselleşmeyi mikro ölçeğe indiren köpük teoremi ile bakıldığında, bilinen anlamında küreselleşme ve aynılaşıma

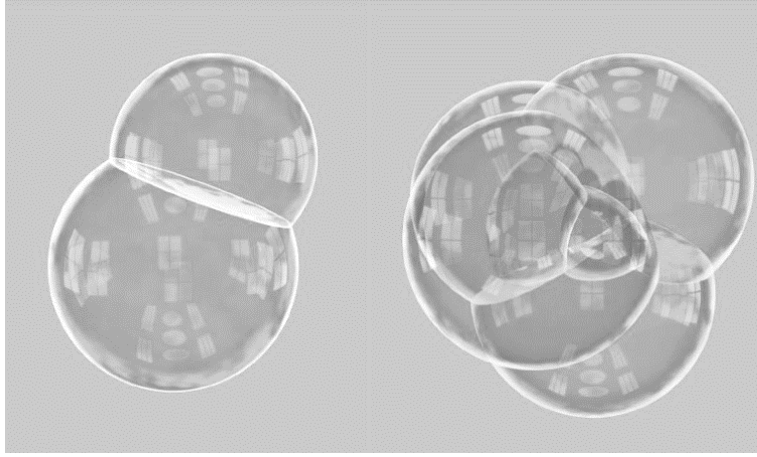
durumu tam tersi yönde farklılaşmayı ve çeşitliliği besleyen bir sistem olarak düşünülebilir.

Sloterdijk'in bakış açısını daha iyi anlamak açısından köpüğün fiziksel özüne bakmak yararlı olabilir. Köpük, katı geometrik yasalarla birbirine bağlı, birbirini sınırlayan, gaz basıncı ve sınırlayıcı yüzeyde oluşan gerilim ile birbirini deforme eden bir yapıdır. Köpüğün bu yapısını 1884 yılında Alman matematikçi Schwarz, belli hacimdeki bir havanın minimum yüzey alanı kaplayarak oluşmasını sağlayan şeklin küre olduğunu ispatlamak için kullanmıştır. Bu durum inşaat alanındaki bir çok problemin çözümü olurken, 1967 Alman pavilionu ile Frei Otto'ya da ilham olmuştur (Şekil 3.4).

Şekil 3.4 : 1967 Alman Pavilionu, Frei Otto, Montreal (Url-4).

İki kabarcığın yanyana gelme durumunda birbirleriyle sınır ilişkisi lineerken, üç kabarcık mutlaka 120 derecelik açı ile birleşirler. Ancak daha fazla kabarcığın oluşturduğu kümelerde, yani kürelerde, iç basınç farklarından ötürü büyüklük ve küçüklük değişimleri oluşur. Bunun sonucu olarak küçük kabarcık büyüğün içerisindeki bir duvar haline gelir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 : Farklı ölçeklerde kabarcık grupları; küreler (Morgan, 2007).

Her bir kabarcık kendi mikrosferini içinde barındırsa da ortak sınır durumu sebebiyle bütün sistem ortak bir kırılmağa da sahiptir. Geliştirilen bağışıklık sisteminin önemi, bu ortak öznellik ve kırılma durumu ile ilişkilidir.

Sloterdjik'e göre kabarcıklar ya da küreler arası direkt iletişim yoktur, taklit vardır ve bu savını Tarde'nin sosyoloji alanında yaptığı sava dayandırır. Tarde'ye göre, toplum taklitten ibarettir ve taklit bir anlamda uyurgezerlik demektir (Borch, 2010). Bu yaklaşım moda, davranış ve hatta düşüncenin taklit ile nasıl aktarıldığını ve bu taklitlerin toplumda bir anlamda hipnotik ilişkiler yarattığını, taklit edenin öz iradesi ile aldığı kararlar ile belli davranışlar sergilediğini düşünse de bunun aslında sadece dışsal bir küresel hipnoza verilen tepki olduğunu anlatır. Bu durumda ortak öznellik ve kırılma ürünü kabarcıklar, bahsi geçen taklitsel hipnoz olma durumu ile ilişki kurabilir. Direkt iletişimi olmadığından taklitsel sızma ve bulaşma yolu ile ilişki kurarlar.

Köpük teoreminin genel prensipleri aşağıdaki başlıklarla özetlenebilir:

- Direkt iletişim/ erişim yoktur, taklit vardır. Mimetik sızma ve bulaşma/ yayılma yolu ile kabarcıklar arası iletişim sağlanır.
- İlişkilendirilmesi gereken, bağlı olunması gereken, yakın olunması gereken bir merkez/ çekirdek yoktur. Merkezsiz, karmaşık bir sistemdir. Hiçbir kabarcık bir diğerinden önemli değildir. Sistemde her an herhangi bir yerden yeni bir kabarcık üreyebilir.
- Önemli olan, köpüktür. Kabarcıkların ilgi ve kapasiteleri tek başlarına bir formülü başlatmazlar. Tarde'nin bahsettiği taklit sonucu oluşan uyurgezerlik

durumu, bireyselleşmenin oturduğu zemini bu anlamda sarsar. Bu yarı bilinçli durum ile yapılan seçimlerin aslında içsel bir dürtü sonucu olmaktan öte, küresel bir atmosferin ölçeksel yansıması olduğu düşünülürse, tekrara dayalı taklit bireyselleşme ile uzak noktalarda dururlar.

- Küçük ölçekte, kendi bağışıklık stratejilerine sahiptirler. Ortak örgütsel hedefleri takip etmezler. Bir organizasyon olarak yaşam alanları, evler baz alınırsa kendi iç işleyişlerine ve atmosferlerine sahiptirler.
- Köpük, bu iç organizasyonlara karışmaz, aralarındaki ilişkilere ve iletişime odaklanır. Ortak kırılğanlık yani ortak bağışıklık sistemine sahip bu kurguda, bağışıklığı korumak için geliştirilen bir taktik olarak taklit ve sızma köpüğün ömrü ve sürekliliği için önemlidir.
- Köpük teoremi, mekansallığa hitap eder. Bir organizasyon, bir mekan, bir toplum olarak karşılığa olanak verir.

3.3 Bir Metafor Olarak Kullanımı

Köpük teoremi, çağdaş varoluş şekillerinin bir kavramsallaştırılma örneğidir. Köpük ve şehir arasında güçlü bir benzetme tasvir ederek, bir birey ile diğeri arasında tanımladığı bağıntıları, her bir şehir mekânında da tanımlayabilir. Ayrıca, kentsel alanla ilişkili olarak insanın gündelik yaşam pratiklerini tartışmaya açan mikro kozmik kabarcıklardan oluşan bu sosyal köpük, her bir kabarcığının sürekli olarak zaman içinde rastgele ortaya çıkan ve kaybolan birçok diğeri monolitik kabarcıkla temas halinde olduğu aktif ve reaktif bir ortamı tanımlar. Köpük metaforunun ilgi çekiciliği, bu geçicilik ve anlık hareketleri yansıtmamasının yanı sıra, bir araya gelen kabarcıkların birleşik etkilerinin aynı anda tüm köpüğün biçimsel ve işlevsel deformasyonunu da etkilemesi ve karşılıklı küresel dengedir.

Sloterdijk, köpüğün izomorfolojik bir yapı ya da işlevsellik açısından kentsel ya da mekansal olarak bir düşünce karşılığı bulma durumunu şu şekilde anlatır: “Bireyler (kabarcıklar) arasındaki izolasyonun seviyesi ne olursa olsun, hep sinerjik ve sıralı olarak yanyana gelerek olduklarından daha büyük, bir ağa bağlı, ortak izole adalar oluşturur; bir ulusal meclis, bir dans festivali, bir kulüp, bir iş gücü, bir paydaş toplantısı, bir konser salonu, bir banliyö mahallesi, bir sınıf, bir cemaat... ”(Ionita, t.y.)

Köpüğün taşıdığı bu anatomik ve kapsayıcı kavramsal yapısının mekansal olarak bir metafor olarak kullanılması Arjantinli çağdaş sanatçı Tomás Saraceno tarafından da bir potansiyel olarak görülmüştür. 2012 yılında Metropolitan Museum of Art’da sergilenen Cloud City adlı eseri ile mekansal deneyimi spekülative bir tarafa taşımayı amaçlar (Şekil 3.6). Bunun köpüksü yapısı ile ilgili: “Cloud City'nin bileşimi, minimum yüzey ve maksimum hacimle kürelerin mükemmel bir aradalığına benzeyen idealleştirilmiş bir köpük yapısının karmaşık üç boyutlu geometrisine dayanıyor. Cloud City'nin bileşimi, katıdan sıvıya ve gaza gizli olarak var olan sonsuz varyasyonlarıyla moleküler bir yapıdadır. Tek bir kesin düzenleme (açıklama veya boyut) olarak değil, kullanım bağlamına ve henüz keşfedilmemiş olan kullanıcılarının etkileşimine bağlı olarak sonsuz bir şekilde yeniden birleştirilme ve yapılandırılma potansiyelleri” söylemi ile köpüğü seçme sebebini açıklamıştır (Krichels, 2012).

Şekil 3.6 : Tomás Saraceno, Cloud Cities/Airport Cities (Url-5).

Sloterdijk’in (2016) aktarımı ile, Uexküll’ün dünyayı ‘her yerde üst üste binen ve kesişen sayısız milyonlarca dar sınırlı balon’ olarak yorumlaması köpük metaforu olarak Sloterdijk’in düşüncesinin altlığını oluşturmuş ve kitaptaki çeşitli kavramsal ve retorik akrobasilere de sebebiyet vermiştir (Lee ve Wakefield-Rann, 2018).

4. KÖPÜK TEOREMİNDEN ÜRETİLEN KAVRAMLAR

'Hayatta kalan, türlerin en güçlüsü ya da en akıllısı değildir. Değişime en uygun olanıdır ' (Charles Darwin).

Köpük teoremine göre kabarcıklar arasında direkt iletişim bulunmaz. Katı geometrik sınırlarla birbirini ortak bir duvar ile sınırlayan ve yüzey gerilimlerindeki değişiklik sebebi ile bu ortak alandan gaz alışverişinde bulunan köpük anatomisinden yola çıkarak anlatılan iletişim yolları taklit, sızma ve yayılma yolu ile gerçekleşir. Bu kavramlar köpüğün hayatını devam ettirebilmesi için gerçekleştirdiği eylemleri baz alarak üretilmiş, bu tez kapsamında kent ve mimarlık ölçeğinde ele alınmıştır. Bunlar, köpüğün alt bileşenleri olan kabarcıklar ölçeğinde ama sonunda tüm köpüğün de dengesini oluşturacak olan ortak bağıklık sisteminin taktikleridir. Taklit, bilinen ilk anlamından öte, tekrarın biçimlerine dayalı bir bakış açısı sunmayı amaçlar. Sızma ve yayılma birbirini takip eden bir kent-kır birlikteliğine vurgu yapar ve sonunda tekrara dayalı sızmanın, yayılma oluşturma formülü ile sonlanır.

Monolite, dualite ve pluralite ise ölçeksel olarak kabarcık, küre ve köpüğe denk gelen bir sıralama izler. Sloterdijk'in üç ciltlik serisinden yola çıkarak üretilen kavramlar, atomik yapıda görülen ve köpükte kabarcığa denk gelen bireyi monolite ile, bilgi toplumunun ürettiği 'hem o hem o' durumu ve küreselleşme ile denk gelen durumu dualite ile, son olarak tüm bunları toparlayan ve bir çokluklar dünyasına denk gelen hetreotopiyi temsilen de pluralite ile son bulur.

4.1 Taklit, Sızma, Yayılma

Taklit, köpük teoreminden karşılık bulduğu anlamı ile düşünüldüğünde tekrarın süreklilik kazanması olarak tanımlanabilir. Tarde'nin bakışından ilham alan bu görüşte taklidi oluşturan sebep tekrardır. Tekrar, taklit, benzer, simüle gibi etimolojik olarak birbirine yakın kavramlar, işaret ettikleri veya dokundukları yere göre felsefi alanda da farklı bakış açılarının doğmasına potansiyel olmuşlardır. Bu başlık altında taklit, tekrarın bir ürünü olarak ele alınır.

Taklit, genellikle olumsuz bir anlam çağrıştırması ile birlikte tam tersi olumlu bakış açılarının da karşılığı olabilmektedir. Platon, taklit sonucu üretilen herhangi bir sanat ürününün, gerçeği ile aynı duyumsal karşılığı yaratamayacağından her zaman geride kalacağını savunur. Bu sebeple sanat ürününün çağrıştırmaya çalıştığı şey olarak kullandığı yöntemi, yani taklidi, orijinalin eksik bir tekrarı olarak görür. Ancak buna karşılık Aristoteles tam tersi bir yaklaşım benimser. Ona taklit ve tekrar insanın hayatta kalışı ve öğrenmesi için oldukça faydalı bir yöntemdir. Sanat da bu taktiği kullanır, ancak zaten üründen ziyade üretime giden yolun öğreticiliğine önem verir. Bu sebeple taklit konusunda olumlu bir tarafta durur.

Deleuze'ün tekrara yüklediği anlam ise, iki farklı noktada durur. Ona göre tekrar iki yapıdır ve kendisi ikinci anlamına daha yakın tarafta durur. Birinci anlamı ile tekrar, benzerlikler ve sıradanlıklar üreten bir tekrardır. İkinci anlamı ile tekrar ise, farklılıklar üreten Deleuzecü bir tekrardır. Tekrar eğer tekrar edilenin özsel varoluşundaki sonuca odaklı bir tekrar ise, ortaya çıkan sonuç sadece genelliği ve sıradanlığı üretir. Ancak tekrar edilen varoluşsal sonucunun sebeplerine odaklı bir tekrar ise bu özsel farklılıkları yaratan faydacı tekrar, yani Deleuzecü tekrardır.

Köpük teoreminde taklit; kabarcıklar arası bir iletişim yöntemi, köpük için ise ortak kırılmağa karşı geliştirilmiş bir bağımsızlık sistemi taktiği olarak aslında olumlu bir tarafta durur. Her kabarcık, iç dengesini sağlamak için komşu kabarcığı ile taklit yöntemini kullanarak iletişime geçer. Ancak Sloterdijk'in sosyolojik olarak baz aldığını söylediği Tarde'ye göre taklit tekrardan oluşurken, sonuç olarak bir yarı bilinçlilik durumu da yaratır. Taktik olarak taklit ise, dengeye ulaşmada bir taktiktir, aynıya ulaşma amacı değil, varlığını devam ettirmede bir araçtır. Köpük, bu taklitçi kabarcıkların yan yana deforme olması ile dengesini bulur. Bu anlamda da aslında Deleuzce'ün ikinci anlamı ile olumladığı tekrar kavramına yakındır.

Mimarlıkta ise taklit ve tekrar kavramına bakıldığında, klasik dönemden günümüz post modernitesine doğru biçimsel taklitin yanına, özsel farklılıkları beslemeye yönelik taklitin eklenildiği söylenebilir. Bu durum, klasik dönemde Vitruvius ile başlar. Doğa ile mimarlık arasındaki ilişkinin temellerini atan Vitruvius, doğanın sistematığının, uyumunun ve dengesinin mükemmelliğini mimarideki estetik kaygıları yakalamada garanti bir taktik olarak kullanma yoluna gitmiştir. Modern dönemde ise taklit, estetik kaygıdan öte belirli bir formüle dayalı sistematik bir düzen oluşturma

kaygısı ile araçsallaştırılmıştır. Cam ve çeliğin bir arada kullanımı ile mimari cephede düzeni formülize eden Mies Van Der Rohe de tekrarı bir yöntem olarak kullanır.

Bilgi toplumu başlangıcı ve sonrası mimarlığında ise tekrar, özsel farkların ortaya çıkarılması anlamında Deleuze tarafına kaymaya başlar. Erken bilgi toplumu dönemi olarak adlandırılabilir bir döneme karşılık gelen 1982-98 yılları arasında tamamlanan Parc De La Vilette projesinde Tschumi, nokta olarak tanımladığı follie'ler ile yarattığı tekrarlarda estetik kaygılardan öte özsel farklılaşmalara olanak veren bir çeşitlenme amacı gütmüştür. Bu sayede fonksiyonel esneklik ve çeşitlilik tekrarlanan özellikteki noktalarla sağlanmış ve fonksiyonel farklılaşmalar doğmuştur.

Benzer bir niyet, 2001 yılında yapımı tamamlanan Hejduk'un Duvar Ev projesinde de okunabilir (Şekil 4.1). Hejduk, bir çok versiyonu bulunan bu deneysel projesinde duvarı bir metafor olarak kullanmıştır. Yaşam alanları ve servis alanlarını bu duvar ile ayırırken, duvarın sınırlayıcılığını iki fonksiyon arası geçişi sağlayan bir sirkülasyon alanına çevirerek geçirgen bir duruma evrilmiştir. Bu anlamda kabarcıklar arası etkileşim zarı ile de benzeşir. Aksu ve Eroğlu (2019), duvar ev projesindeki tekrar durumunu şu şekilde açıklamıştır; "John Hejduk'un tekrarlarında aynının ve benzerin tekrarı yerine farklılığı yaratan bir şey vardır. Hejduk'un Duvar ev projesindeki imge ekranı olarak oluşturduğu duvar elemanı, kubizmin saf ve katı biçimciliğine karşı mimarın farklılaşma isteğinin mimarca anlatımıdır."

Şekil 4.1 : John Hejduk, Wall House (Url-6).

ortak duvar yüzeyinde gerçekleşir. Dış atmosferdeki değişim sonucu kabarcıkların birbirleri ile iç gazlarını sızdırmaları sonucu küreler dengelerini bulmaya çalışır.

Buradaki dışsal atmosfer, bilgi toplumunda dijitalleşme ve küreselleşme ile eşleştirilebilir. Dijitalleşme, yani sayısallaşma ve teknolojik gelişmeler fonksiyonlara bağlı tanımlamaları yerinden etmeye başlamıştır. Alışlagelen gündelik yaşam pratiklerinin birbiri içerisine geçmesi, yerden bağımsızlaşma, yer odaklı durumdan insan odaklı duruma geçiş sebebiyle bir heterotopi yaratır. Bu durum fonksiyonlar arası sızıntı ile gerçekleşir. Gerek mekansal gerek kentsel ölçekte bu sızıntıların karşılıkları bir iç içe geçme durumu yaratır. Fonksiyonel sızma durumu, heterotopya kavramı ile birlikte bir sonraki başlık altındaki pluralite kavramının konusu iken, kentsel ölçekteki sızma durumu öncelikle bir sızıntı boyutunda başlayıp yayılmaya doğru evrilerek bu başlığın konusunu oluşturur.

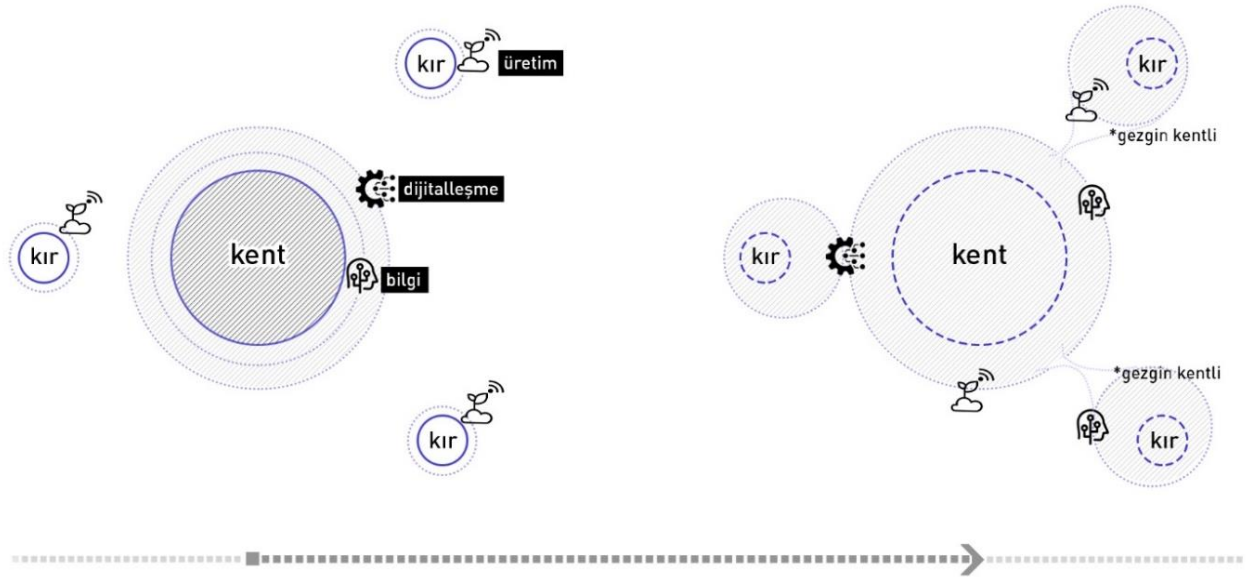
Bilgi toplumunun erişilebilirlik, sınırsızlık ve olanaklılık altyapısıyla gelen bir alternatifler ve birliktelikler zamanı olduğu söylenebilir. Bu alternatif ve birliktelik durumu kent ve kır için de geçerlidir. Kent ve kırın bu iç içe geçme durumu kentsel ölçekteki sızma durumu ile gerçekleşir. Dijitalleşme ile gezgin konuma geçen nüfus, gittikçe yerden bağımsızlaşır. İhtiyaçlarını giderebilmek için ya da kentsel olanaklara erişim için kentlerdeki belirli bir merkez konum etrafında olma zorunluluğu bilgi toplumunun potasında eritilirken, kentten kıra ters göç durumu dönemin ruhunu oluşturmaya başlar. Bilgi toplumu öncesi dönemde, kent ve kır ayrımı oldukça tanımlıdır. Tekeli'ye göre (2016) kırsal alan sınırını kent belirler. Kent dışı alan, kırsala ait bir parça olarak tanımlanır ve birbirinin negatifi iki tanımdırlar. Ancak üretim teknolojilerindeki gelişmeler tarımsal üretimin emek odaklı gereksinimlerini azaltır. Aynı zamanda kentlerdeki artan nüfus için gerekli tarımsal ürün ve hammadde gereksinimi sağlanması gereken bir açık oluşturmaya başladıkça tarımsal üretimin önemi de artmaya başlar. Kentsel büyüme devam ederken, sınırlarının kent dışı olarak tanımlanmasını sağlayan kesinlikler de yeni gezgin nüfus ile birlikte belirsizleşmeye başlar. İnsanların hem kentte hem kırdaki yaşayabilmelerine olanak veren bu toplum, insan için yer tanımı da değiştirir. Kent ile kırın kesin olarak ayrıldığı dönemde, kentli olma ve sadece orada olarak iş, eğlence gibi olanaklardan yararlanabiliyor olma durumu sebebi ile nüfusun kent odaklı hareketi çok sayıda türdeş olmayan insan için çekici bir durum iken, bilgi toplumundaki yer odaklı olma durumunun insan odaklı olma durumuna evrimi bu bakış açısını değiştirmiştir. Böylece kırı kendine çeken

kentten, kıra doğru bir sızma durumu oluşmaya başlamıştır. Kente çekilen kır nüfusunun değil, kentli olarak tanımlanan nüfusun bu tersine göç hareketi kırsal alan tanımındaki yerli durumunu da değiştirir. Böylece kır, sadece tarım üretimi yapılan kent dışı alan ve üretici yerli halk topluluğu tanımından sıyrılarak yeni göçebe kentli nüfusun sızmaya başladığı kent uzantısı parçaları haline dönüşür. Kırdan kente göçün tersine dönüşüne ilişkin durum ile ilgili ‘kentleşme’ olarak tabir edilen kendine özgü bir kültüre ve çeşitliliğe sahip imkanlılıklar durumu da çekici bir unsur olarak kullanımının yanında bilgi toplumunun öznesi için itici güçleri de barındırmaya başlar. Aşırı nüfus yığılmasından kaynaklı şişme durumu, artan yoğunluk, her ölçekte ulaşım sorunları, çevresel kalitede düşüş, standart yaşam haklarına erişimin zorlaşması gibi durumlar kır ve doğal hayat karşısında gündelik pratiklerinde kente bağımlılığı azalan bilgi toplumu için kentin itici unsurlarıdır. Bu durumda artık kentte yaşama bakış tamamen bir gelişmişlik ve imkanlara yakınlık olarak görülmenin yanında, kırdan yaşam da alternatif bir seçim ve lüks olarak görülmeye başlamıştır. Kırsallığın kent karşısındaki bu yükselişi bir yeniden doğuş dönemi olarak adlandırılabilir. Tekeli’ye göre (2011), sanayi sonrası değişen toplumsal yapının bir reaksiyonu olarak kıra olan bu eğilimin başlıca sebepleri şu şekilde;

- Yaşanan bilimsel teknolojik devrim
- Üretim alanında gerçekleşmekte olan gelişmeler
- Karar verme süreçlerinde ve bürokratik hizmetlerin yapısındaki değişimler
- Ev yaşamında ve evin işlevlerinde olabilecek değişimler
- Birey ve yük taşımacılığındaki değişimler
- Kişilerin kaynaklarında ve yaşama ilişkin değerlerindeki değişimler.

Tüm bu sebepler birbirlerine bağlı olarak toplumu sürekli olarak bir değişime sürükler. Toplulukları oluşturan birey, yani küreleri oluşturan kabarcıkların bir araya gelişlerindeki değişim, kürelerin davranış biçimini etkiler ve köpüğün kısmi parçalarının farklılaşmasına neden olur. Yukarıda da belirtildiği gibi yapılanma değişiminden kasıt, toplumdaki bireyselleşme ve yaşam tarzındaki değişimler olarak yorumlanabilir. Yaşam tarzı değişimi biraraya geliş ve seçimlerinden okunabileceği gibi, toplumun gündelik ve mekansal kullanım pratiklerinden de gözlemlenebilir. Örneğin, sanayi sonrası dönemde kalabalık ve büyük aile kavramı yerini çekirdek aileye bırakarak apartman kültürünü kente getirmiştir. Konutlardaki açık mutfak gibi

modern akımlar hız kazanmıştır. Bilgi toplumu ile de yıkılmaya başlayan çekirdek aile kavramı, aynı şekilde yalnız yaşayan bireyler için de tek hacimli tipolojilerin doğumuna sebep olmuştur. Böylece apartman blokları içerisindeki alternatif hacimli yaşam üniteleri de çeşitlenmiştir. Buradan da anlaşılabileceği gibi, toplum yapısındaki değişim, yine üretim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak yaşam tarzlarında meydana farklılaşmalardan etkilenecek değişmiş ve bu da mekansal olarak kendine özgü tipolojiler doğurmuştur. Bilgi toplumunda bireyin yerden bağımsızlığı, onun kent içerisindeki bu tipolojilere olan bağlılığını ve periyodunu da etkilemiştir. Kentte küçük bir yaşam alanının yanında kırdan ayrı bir yaşam alanına sahip olma durumu, farklı periyotlarda bu ikili ilişkinin yürütülmesi kent-kır birlikteliğindeki sızıntının bir şekli olarak okunabilir (Şekil 4.3). Bu sızıntının bir ileri aşaması kentten tamamen çekilen bireyin kır yaşamında alıştığı ‘kentli hayatı’ yani tüm olanakları yanında götürmesi olarak öngörülebilir.

Şekil 4.3 : Kentin kırsala sızma durumu.

Garrerau, 1991 yılında çıkardığı Edge City adlı kitabında kentli çeperlerindeki saçaklanma ile oluşan yeni yerleşimleri 4 fazla özetlemiştir (Dusseault, 1996). Bunlardan ilki, kent merkezi dışından edinilen bir yaşam alanı, ikincisi dünyevi ihtiyaçlara dair malların tedarik kaynaklarının oluşması, üçüncüsü iş ve para kazanma kaynaklarının taşınması ve dördüncüsü ise orada süreklilik kazanan bir topluluğun oluşmasıdır. Bu fazlanma şuan, kıra olan ters göç durumunu kent tarafından oldukça

iyi özetler. İş ve yaşam alanları ile beraber kente dair diğer yeme-içme, sanat, etkinlik-festival, üretim ve tüketim kültürüne dair öğelerin de kırsalda var olabilme durumu, topluluk oluşturma durumunu daha da hızlandırmıştır.

Kentten kıra doğru bu sızı, köpüğün yapısının özelliklerinden biri olan merkezsizlik durumuna da karşılık olacak özelliklerden biri olacaktır. Kabarcıklar, dengelerini korumak için nasıl ki iç atmosferlerini oluşturan gazlarını ortak sınır duvarlarından gerçekleştirdikleri alışveriş ile birbirlerine aktarıyorlarsa, kent ve kır arasındaki ilişki de buna benzer bir sistemdir. Modernleşme ile birlikte kentlere olan talebin artması, kırsalın bu talep karşısında gelişmemesi ve giderek sönmesi durumu, total denge açısından bir anormalite yaratır. Bu durumda sistem kendine bir bağımsızlık taktığı geliştiremezse, fazla basınç sebebiyle koruyucu zar görevini yitirir ve patlar, yani yok olur. Sloterdijk'e göre de, köpüğün dengeli devamlılığı kendi kendine oluşturduğu bağımsızlık yöntemlerinden biri olan sızma ile olur. Bu yöntem, kent ve kır arasında da karşılıklı değişen yönleriyle göç ile gerçekleşir. Başka bir atmosferden, başka bir atmosfere yapılan bu göç, toplumsal bir ürün olan yapılaşmış çevre özelinde de yeni biçimlerin doğmasına ve oluşmasına sebep olur. Bilgi toplumunda bunun Türkiye içerisinde de yaygınlaşmaya başlayan biçimlerinden biri literatürde *küçük ev* (tiny house) akımı olarak geçen minimal yaşam birimleridir.

Köpüğün matematiksel olarak minimum oturma alanına sahip maksimum hacim sağlayan en uygun geometrik form olması, '*mini-max*' olarak geçen minimum mekanda maksimum yaşanabilirlik sağlama gayesindeki küçük ev hareketi ile de prensipte benzerlik gösterir. Küçük ev akımı olarak tanımlanan bu yeni tip mobil yaşam biçimi, yerden bağımsızlaşan bilgi toplumu öznesi için de kent dışı yaşama iyi bir cevap olarak giderek popülerlik kazanmaktadır.

Yaşam birimlerinde mobil olma durumu bilgi toplumundan önce de var olan bir yaşam tipolojisidir. 18.yy sonlarında Avrupa'da çingeneler, karavana benzer at arabaları ile gezici yaşamlarını sürdürmeleri bu örneklerin başlangıcı olarak gösterilebilir (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 : ‘Vardo’ olarak adlandırılan çingene karavalarını, ilk mobil yaşam birimi örneklerinden (Url-7).

Ancak bu eski mobil kullanıcılar özelinde bakıldığında karavan ve mobil çadır kullanıcısının zaten kentli yaşam tarzına alışmış bireylerden oluşmadığı görülür. Bilgi toplumu ile bu topluluk kentten kırsala tayin olan kentli bireylerden oluşmaya başlamıştır. Böylece tipoloji de kentten kıra sızmaya başlayan yeni kullanıcı ile değişim göstermiştir.

Öncelikle küçük ev akımının çıkış noktasından bahsetmek gerekir. 2008 döneminde Amerika’da başlayan bu akım, küresel krize bir çare olarak üremiş ve Yeni Zelanda, Kanada gibi ülkelere de yayılmıştır. Bir problem çözümüne yanıt olarak ortaya çıkan bu tipoloji, sahip olma durumunun giderek zorlaştığı ve aynı zamanda eskisi kadar talep edilmediği bilgi toplumunda yeni bir tipoloji yaratmış ve Türkiye’de de görülen bir örnek haline gelmeye başlamıştır. Kent içerisinde yaşayan, ancak kente ait bir noktada ev sahibi olamayan bireyler için karşılanabilir bir çözüm olmasının yanında, belli bir yere bağlı olma durumundan giderek uzaklaşan zihniyet için de çözüm haline gelen küçük evler kırsala sızmaya başlamıştır. Bir anlamda kent içerisindeki soylulaştırma durumunun büyük ölçekte kırsal alanda bir yansıması olarak görülebilir.

Bilgi toplumunda ev, bireyin kendisidir. Kabarcık ile temsil edilen zar, sabit bir yerleşimden ziyade, hareket halinde kendi bir ev olan bireydir. Post modern çerçevede kalıcılık yerini gelip geçiciliğe bırakır. Ne tamamen kentli ne tamamen kıra ait olunur. Birey bazen kentte bazen kırdadır. Kent ve kır kabarıp sönerek dengelenen iki kabarcık olarak düşünüldüğünde, bu alışveriş sonucu bir noktada biri diğerini yutar ve kent-kır tek bir bütün haline gelir. Bu, sızma durumunun bir sonraki adımı olan **yayılma** eylemidir. Garreraou’nun fazlarının dördüncüsü olan topluluk oluşturma durumu bu

eylem altında gerçekleşir. Bir bağışıklık sistemi taktiği olarak yayılma, prensip olarak sızma eyleminin tekrarı ile oluşur.

Yayılma durumu, köpüğün yapısında yan yana kabarcıkların çoğalması yolu ile gerçekleşir. Belirli merkez ve çevresi etrafında gerçekleşme zorunluluğu yoktur. Herhangi bir kabarcık, bir diğer kabarcığın doğumuna ve yayılımına olanak verebilir. Bu durum; merkezsizlik, tekrar, sızma, ortak-sınırlılık gibi bütün kavramları kapsar. Sızma eyleminin yüksek derecede tekrarı ile gerçekleşen yayılma, sosyal bir varlık olarak bireyin bağışıklık oluşturma şekillerinden birini, yani topluluk oluşturma taktiğini temsil eder. Taktiksel olarak bakıldığında, taklit edilen her ölçekte eylem; kabul gördüğü oranda bir yayılma yaratır. Dil, kullanım ve taklit ile yayılır. Düşünce ve bilgi; tekrar ve benimseme ile yayılır. Pratik; taklit ve tekrar sebatıyla oluşur. Kent ölçeğinde yayılma ise, sızma eyleminin kent yaşamına yabancılaşan bireylere taktiksel olarak bir çözüm olabildiği sürece tekrarlanması ile oluşur.

Alternatifler çağı olarak da adlandırılabilir bir çağ olarak varolan bilgi toplumu, kentin artan basıncı karşısında kırsaldaki kentli yaşam ve aktivite alternatiflerine yönelmeye başlamıştır. Sadece ikinci konut, yazlık ya da hafta sonu evi olmasının ötesinde yapılan festivaller, doğal yaşama karşı duyarlılığın artması, sürdürülebilirlik ve ‘mindfull’ kavramlarının kentli bireyler tarafından bir gündelik yaşam tüketim maddesi haline gelmesi, kente ait aktiviteler olarak bilinen moda ve sanat çekimleri, dizi ve film sektörünün buradaki yaşamı yansıtmaya eğilimleri gibi durumlar kırsal alternatifini küresel bir ilgi haline getirme aşamasındaki sebepler olarak gösterilebilir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 : Yoga ve meditasyon kampı, Mehmetalan Köyü (Url-8).

Yayılma yani bir sonuç olarak topluluk oluşturma durumu, kentin sınırlarını kır ile paylaşma ve hatta son aşamada bu sınırı eritme ve iç içe geçme tipolojilerini yaratır. Kentte olmayan, bu sebeple de kırsalın yeniden doğuşu ile en çok dikkat ve ilgi çeken unsur olan ekolojik yaşama dair her türlü konu, bu iç içe geçme tipolojilerine altlık olur. Marmariç Köyü bu anlamda örnek gösterilebilir.

Marmariç, İzmir’e bağlı bir köyde, 2003 yılında 13 kişilik İstanbullu bir grup tarafından devletten kiralanan arsalar üzerinde ekolojik bir yaşam kaygısı ile oluşturulmuş bir yerleşke (Şekil 4.6). Bu projenin kentten kırsala bir sızma olduğu Çohadar’ın yerleşkeye ilk gidiş deneyimini aktardığı “Dağ yolu üzerinde bir köy daha var. Bu köyde yaşayanlara, “Marmariç Köyü”nü sorduğumuz zaman, “İstanbululara mı geldiniz?” gibi bir soruyla karşılaşılıyor. Çünkü bu köyde artık köylüler değil kent hayatının ekolojik ve sosyal dengeleri bozduğunu düşünen ve bu gidişatı değiştirmek isteyen “İstanbulular” yaşıyor” sözlerinden açık bir şekilde okunabilir.

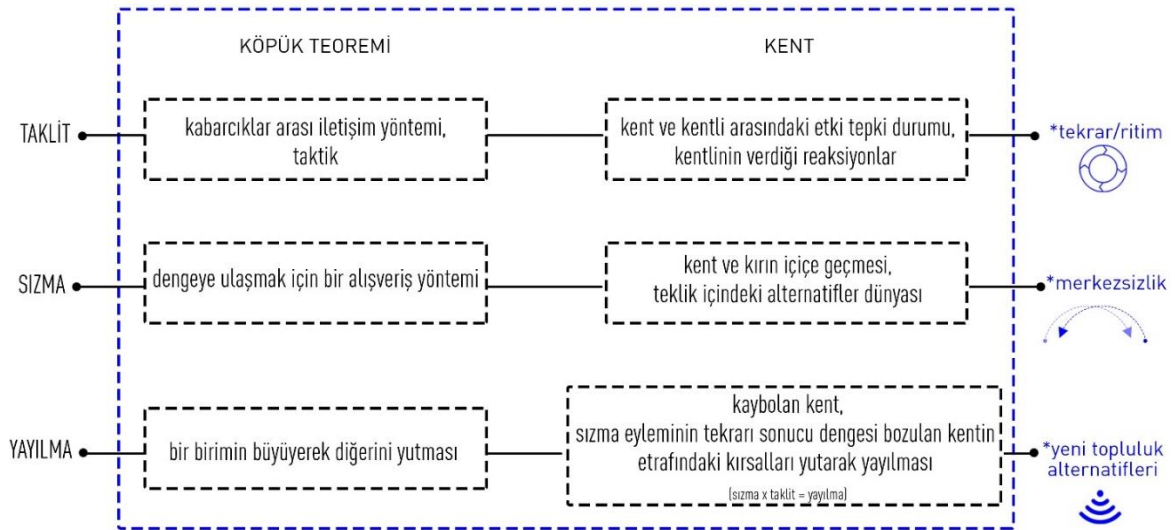

Şekil 4.6 : Marmariç köyü konut birimi (Güleryüz, 2012).

Marmariç, kentten kırsala sızan ancak sonrasında kırsalda kısmen asimile olan bir grup kentli yerleşkesi pozisyonundadır. Bu anlamda yeni bir alternatif topluluk oluşturma basamağını da tamamlamış bir sızma örneği olarak gösterilebilir.

Özet olarak; köpük yaşamsal faaliyetini sürdürebilmek için taktikler geliştirir. Sloterdijk'in teoremine ilişkin bir toplumsal yapı taktiği olarak taklit, sızma ve yayılma kavramları sosyolojik temelli pozisyonlarından toplumun bir ürünü olan kentsel ve mimari ölçekte yorumlanmıştır. Bilgi toplumunun, birbirine bağlı ortak-kırılganlık özelliği taşıyan toplum, kent ve mimarlık üçgeni özelinde hayatta kalmak için geliştirdiği bir grup taktik olarak bu üçlü, fonksiyonel olarak birlikte çalışmaktadır. Tekrarlanan sızma durumu, sonuç ürün olarak yayılmayı yaratmaktadır. Yayılma, sızma ile gerçekleşen alışverişin bir sonucu olarak yeni alternatifler yaratmaktadır. Tekrar, bunları pratiğe dönüştürdüğü noktada ürün olarak yeni tipolojilerin doğmasına sebep olmaktadır.

Köpük teoreminde bahsi geçen geçiren zarlar arası iletişim yönteminden yola çıkarak oluşturulmuş olan bu üç kavramın metaforik olarak yorumlanması kentsel ölçekte reaksiyonlar ile karşılık bulmaktadır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7 : Taklit, sızma ve yayılmanın teoremden ve kentte karşılıkları.

Taklit, bu tez kapsamında ilk anlamından öte bir tekrar mekanizması olarak ele alındığından ritimsel bir karşılık bulmaktadır. Ritim, tekrara dayandığından bir pratik veya rutin oluşturma potansiyelini de içinde barındırır. Bir tür olandan olmaya hareket içermesi sebebiyle kentten kırsala göç olarak karşılık bulan sızma eylemi de aslında bu formülizasyonda yayılma pratiği olarak karşılık bulur.

4.2 Monolite, Dualite, Pluralite

Sloterdijk, köpüğü sosyolojik bir çerçeveye oturttuğu üç ciltlik kitabı *Sphere*'de anlatımını belirli bir ölçeği izleyerek yapar. Birinci ciltte bireysellik ve 'egosfer' olarak adlandırdığı tekil kabarcıkları, ikinci ciltte kabarcıklardan oluşan kürelerden ve bunların küreselleşme bağlamında davranışları ve üçüncü ciltte de kürelerin bir araya gelerek oluşturdukları köpüğü yani toplumu tarihsel süreci içerisinde değerlendirerek ve geldiği noktayı vurgulayarak ele alır. Kendi içerisinde büyüyen ileren ölçeksel bir çerçeveye sahip bu kurgudan yola çıkarak, monolite kavramı ile bireysellik, dualite kavramı ile küreselleşmenin getirdiği ikilikler, pluralite kavramı ile de 'köpük kent'in heterotopyası anlatılacaktır.

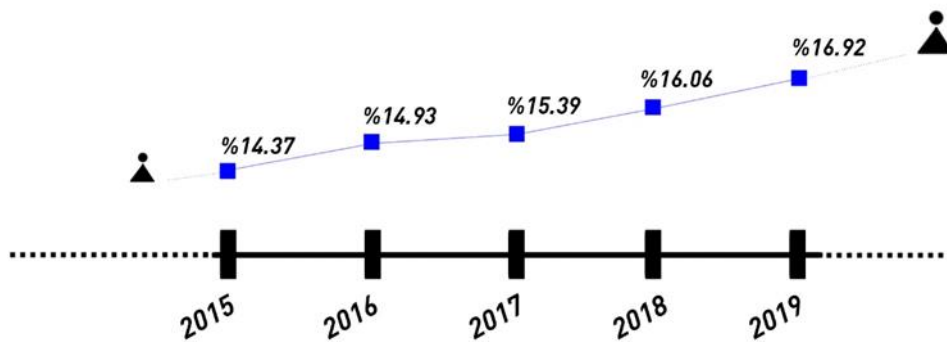
Son 200 yıllık bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşen kitlesel dönüşümler, toplumsal değişimlerin de bu aralık içerisinde hızlanan bir ivme ile gerçekleşmesine sebep olmuştur. Toplumsal roller, bireyin toplumsal yapı içerisinde merkezi duruma gelmesi, bilgi toplumu öznesinin dijitalleşme ile birlikte toplum yapısındaki morfolojik anarşisine yol açmıştır. Sloterdijk, bu anarşist kabarcıkları bağ kuramayan atomik bireyler olarak adlandırmıştır (Sutherland, 2017). Bu atomize olma durumu, **monolite** kavramını doğmasına altlık olmuştur.

Zotta ve Lugmayr'a göre (2016) yeni medya toplumda bir yakınsamaya sebep olmaktadır. Birçok farklı dijital platformun, toplumun gündelik yaşam pratiklerine entegre olması ve aynı zamanda kendi araları içerisinde de birbirleriyle bağlantılı bir ağa sahip olmaları bütünleşik bir ilişkilendirmeye sebep olur. Gazete, ulusal kanal, radyo gibi artık geleneksel sayılabilecek kitle iletişim araçlarının yerini gündelik pratiklere çok daha kolay entegre olabilecek dijital platformlar almaya başlamıştır. Netflix, Youtube, Instagram, BluTv, Spotify gibi uygulamalar kolay erişilebilirliği, kullanımı ve mobil durumda da kullanılabilme özellikleri sayesinde kolayca gündelik hayata aşılabilmişlerdir. Geleneksel toplumda televizyon izlemek, ev içerisinde konumlanmanın zorunlu olduğu bir eylem iken, dijital platformlar seyyar durumdaki birey için mobil cihaz entegrasyonu ile bu zorunluluğu tamamen yıkmıştır. Aynı zamanda bireyin boş zaman aktivitelerini, çalışma, iletişim kurma, eğitim alma yöntemlerini de değiştirmiştir.

Bu pratiklere entegre olan özellikle sosyal medya platformları, bireyin dijital bir profile daha sahip olmasının yolunu açmıştır. Böylelikle yeni bir profil ile küresel

ölçeğe bağlanan birey, hem önemini hem önemsizliğini fark etmeye başlar. Bir yandan daha önce erişemediği birçok bilgi ve ortama dahil olurken, bir yandan kendini Zuckerberg ve Kardashian dünyası içerisinde bulur. Bireyselliğinin önemini keşfederken, bir yandan önemsizliği içerisinde kaybolmaya başlar. Bu mecraların bireyselliğe vurgusu, temsil ettikleri isimlerden ya da ürettikleri sözcüklerden de okunabilir. Örneğin YouTube, odağına ‘sen’ kelimesini koyar. Profil fotoğrafları üzerinden oluşturulan dijital kimlik dünyası da yine tamamen ‘selfie’ yani ‘kendi’ fotoğrafı üzerine odaklanan bireyi destekler. Bu durum, bireyin yükselişine ve bilgi toplumunun ‘ben’ çağı olarak yeni bir kimlik daha kazanmasına sebep olur.

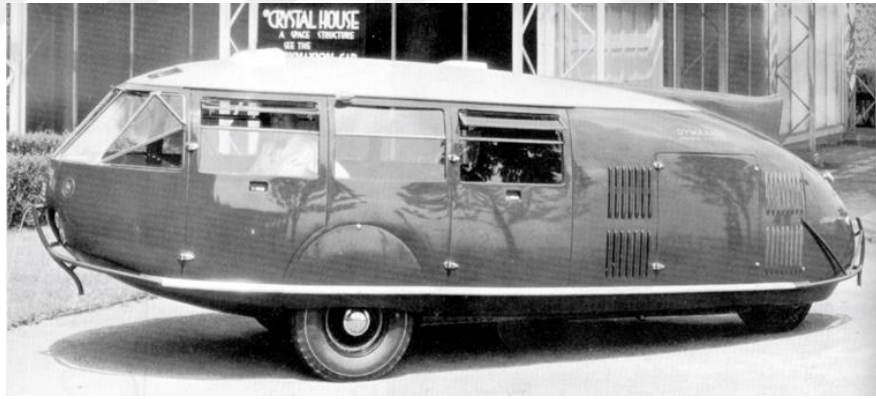
Metropollerde bireysellik ve kalabalık olma durumu arasındaki gerilim oldukça yüksektir. Farklılaşmalara ve çeşitlenmelere uygun bir platform olarak kent, tüm bunlara olanak verip beslenirken bir yandan da kendine yer edinmeye çalışan bireyi yutan ve yabancılaştıran bir ortam sunar. Kentin karmaşası karşısında ihtiyatlı ve tedbirli olmaya çalışan birey, bu davranışı sebebiyle kente yabancılaşma hissini de doğurur. Simmel’e göre (1903), kent içerisinde sinirsel uyarılardaki yoğunlaşma fazladır ve bu uyarılar sonucu zihinsel ve ruhsal olarak bireyselleşme sürecinin başlamasını; farklılaşmalardaki fazlalık, yüz yüze temas kısalığı ve tüketim artışı sebebiyle nesnel tinin öznel tinin önüne geçmesi gibi sebeplere bağlar. Aynı zamanda toplum yapısında meydana gelen değişimler, çalışma kültüründeki emek sermaye yoğun durumdan bilgi sermaye yoğun duruma geçiş gibi etmenler aile tipolojisindeki farklılaşmalara, yalnız yaşayan birey sayısının artmasına sebep olmuştur (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 : Yalnız yaşayan birey sayısındaki artış (Tüik verilerinden oluşturulmuştur) (Url-9).

Köpük teoreminin başında da anlatıldığı üzere, köpük kabarcıkları kırılğan ve deformasyona müsait olduklarından bir zarla korunurlar. Bağışıklıklarının oluşması ve

korunması bu açıdan oldukça önemlidir. Her bir kabarcığın bir bireye karşılık geldiği köpük teoreminde, birey her ne kadar kendi kabuğu içerisinde yalnızlaşmış bir durumda gibi görünse de, aslında kabuğu geçirgen ve diğer kabarcık ile birlikte kullandığı ortak bir kabuktur. Anne karnından itibaren yalnız olsa bile her zaman bir ‘şey’in içinde olması sebebiyle mutlaka bir bağlantı noktasına sahiptir. Bu bakış açısı ile bireyselleşen bilgi toplumu öznesinin korunaklı zarı evidir. Yakınsama bu ölçekte de gerçekleşir. Bu sebeple sadece ev demek, yakınsanan diğer tüm özellikleri yok saydığından yaşam alanı demek daha uygun görülmüştür. Köpük teoreminde bahsedilen köpüğün karakteristik özelliklerinden altıncısı olan mekansallık, bu noktada karşılık bulur. Mekansaldır, çünkü mimarlık da dış dünya karşısında bağışıklık üretmenin yollarından biridir. Sloterdijk’e göre (2004) bir ikamet, uzamsal bir bağışıklık sistemi oluşturur (Borch, 2009). Bu sebeple ilk fütürist mimarlardan olan Richard Buckminster Fuller’in mobil aracının sağladığı mobilite, esneklik ve uyarlanabilirlik özelliklerinin bağışıklık stratejileri olarak geliştirilmiş özellikler olduğunu söyleyen Sloterdijk, köpüğün mekansallaşabilen stratejileri olarak kabarcıkların koruyucu zar olarak esneklik ve uyarlanabilirliğine de vurgu yapmaktadır (Borch,2009) (Şekil 4.9).

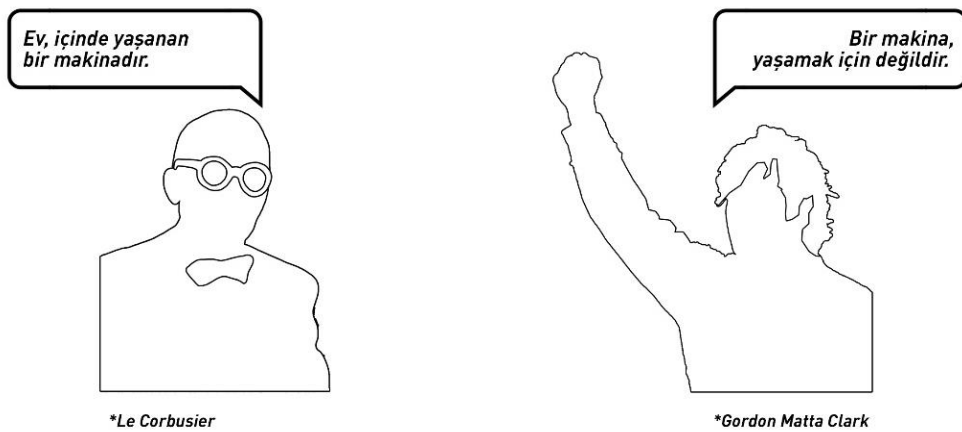
Şekil 4.9 : Dymaxion Car, 1933 (Url-10).

Köpük teoremine göre, tek başına yaşayan apartman sakinleri 21.yy’ın en önemli fenomenleridir. Benzer şekilde, modern apartmanları, bireyciliğin vurgulandığı bir toplumun çağdaş bir yansıması olarak inceler. Bu apartman dairelerini, bireylerin gündelik yaşam performanslarına hazırlanma aşaması olarak öz bakım döngülerini gerçekleştirdikleri bir mağara olarak tanımlar. Dijitalleşmenin ürünü olarak cep telefonunu, bir bağışıklık sistemi yolu olarak gördüğü apartman daireleri için kararsız bir yenilik olarak tanımlayan Sloterdijk, bu durumu kabarcığın içine açılan bir delik gibi görür (Lee ve Wakefield-Rann, 2018) . Dışarıdan gelecek tehlikelere açık bir

kanal görevi gördüğü telefonlar gibi internet de aynı tehlikeli konumda görülebilir. Aynı zamanda yalnızlaşan kabuğunda birey için patlayıcı derecede bir dışa açılım olanağı sunduğunu da inkâr etmez.

Cezayirli (2004), bağışıklık sistemi içine giren bu dijitalleşme ve yarattığı bireysellik ile ilgili girilen sürekli dönüşüm dönemini şu şekilde ifade eder: “Henüz anlamakta zorlandığımız hızlı ve büyük çaplı değişiklikler, toplumsal yapıları, kurumları, rolleri, kimlik tanımlarını, algılama çerçevelerini, düşünce ve davranış kalıplarını, çeşitli konulardaki beklentileri, kavramları, bir bütün olarak dünyayı algılama biçimini ve bu sayılanları birbiri ile etkileşiminden çıkabilecek sonuçları değiştirmektedir.”

Bilgi toplumu ile birlikte yükselişe geçen bireyselleşme ve yalnızlaşma, mekan üzerinden yaşam birimleri ölçeğinde okunabilir. Modernlik ile başlayan yenilenme ve özgürleşme durumu 21.yy ile giderek pekişmeye başlar. Zorunlulukların tercih edilebilen şeylere dönüşümü, artan çeşitlilik ve farklılaşmalar, sorgulamaları da beraberinde getirir ve tercihler, toplum karakterine ve pratiklerine ‘nasıl?’ sorusunu entegre eder (Şekil 4.10). Bu soruya verilebilecek cevapların çokluğu da dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin hazırladığı altlıklar sayesinde çeşitlenir. Nasıl yaşandığı sorusu 21.yy bilgi toplumunda bireysellik ve yabancılaşma kelimelerinin çokça kullanıldığı topluluk için ‘yersiz’ olarak cevaplanabilir. Yerden özgürleşen birey için ev, kendisi ve yanında kendi kadar mobil olabilen taşınabilir teknolojileridir. Bu durumda bilgi toplumunda kabarcıklar evden ziyade bireyin kendini temsil eder demek daha doğrudur.

Şekil 4.10 : Ev üzerine bir tartışma.

Küresel mobilitenin yaşamsal döngüde oluşturduğu bu değişim, yaşam alanlarında giderek küçülen konutlar, yakınsanan mekanlar, bir adrese olan bağımlılığın azalması,

konut sahibi olmanın yerine deneyim sahibi olma durumunun geçmesi ve bireyin yaşam alanından beklentisinin bir varlık göstergesinden kurtularak temel ihtiyaçların karşılandığı korunaklı bir alan durumuna evrilmesi olarak kendini gösterir. Her an değişebilir, başka bir yere gidebilir, başka bir kente taşınabilir, bir süreliğine başka bir ülkede yaşayabilir olma durumu, modern öncesi dönemdeki periyodik olarak aynı evde ya da kentte yaşama durumunu değiştirir. Ancak bununla beraber, bireyin eve yüklediği anlam ve beklenti değişirken konut ile ilgili yakınsamalar da artmıştır. Karşılanan ihtiyaç arttıkça, verilen anlam ve bağlılık azalmıştır. Gülmez (2008)'in yaptığı araştırmada evin anlamına yönelik belirlediği 12 maddeye karşılık frekans dağılımını gösteren çalışmasından da çıkarılabileceği gibi gündelik ihtiyaçların karşılandığı, yalnız kalınabilen bir kabuk olarak tanımlanan eve yönelik cevapların odağı bireyin kendisidir (Şekil 4.11).

No	Evin anlamına yönelik ifadeler	Frekans
1	Ev kendimi ifade etmemi sağlar	2
2	Ev yalnız kalabildiğim yerdir	4
3	Ev misafirlerimi ağırladığım yerdir	0
4	Ev davranışlarıma kimsenin karışmayacağı yerdir	2
5	Ev ailemle birlikte olmamı sağlar	0
6	Ev arkadaş ve akrabalarım ile birlikte olmamızı sağlar	1
7	Ev içinde olmaktan huzur duyduğum yerdir	15
8	Ev her gün dönüp geldiğim, köklerimin olduğu ait olduğum yerdir.	2
9	Ev anlamlı eşyalarımın mallarımın deposudur	0
10	Ev gündelik ihtiyaçlarımı karşılayacak yeterlilikte bir mekandır	4
11	Ev toplumdaki statümün göstergesidir	0
12	Ev bir yatırım aracıdır	0

Şekil 4.11 : Evin ifade ettiği tanımlar ve dağılımları (Gülmez,2008).

Yerden bağımsızlık ile gelen bireyselleşme ve özgürlük, kalıcılık kavramının yerini daha geçici çözümlere bırakması ile gerçekleşen yüzeysel aidiyetler ve ilişkiler ile yabancılaşmayı doğururken, yabancılaşan bireyi yeni çözümler aramaya iter. Talu'ya göre (2010) bu yabancılaşma, özellikle kentlerde doğadan kopuk olma durumu ile pekişerek onu daha da arzu nesnesi haline çevirir ve bireyi doğa içerisinde bir konut hayaline götüren kaçış planlarına sürükler.

Her bir kabarcık, iletişim ve dengelenme yolu olarak yanındaki kabarcık ile ortak kullandığı sınır duvarından bu iletişimi gerçekleştirmediğinde iç atmosfer basıncını dengeleyemez. Yabancılaşma bu noktada bireyin ilişkisel alışveriş yapamamasından kaynaklanan bir sonuç olarak ortaya çıkar. Bu topluluk ve iletişim duygusunun daha

uygulanabilir olduğu kırsala kaçış planı, yine birey ölçeğinde bir bağıklık sistemidir. Kendini yerden kopardıkça bireyselleşen ve özgürleşen birey, bu özgürlüğü kısıtlandığı durumda zihninde anlamını yitiren bazı kavramları tekrar keşfetme yoluna gider. Bunun en yakın örneği, pandemi durumunda tekrar yere bağlanan bireyin yaşam alanına yüklediği anlamdaki değişimdir. Monolitenin aşkın bir şekilde yaşandığı anormal şartlar altında tekrar fakat farklı şekillerde keşfedilen yaşam alanı, geçirilen zamanın artması ile tüm ihtiyaçlara cevap vermesi sorumluluğunu üstlenmeye başlamıştır. Dijitalleşmenin yarattığı yakınsama bir telefona artık sadece arama yapılan bir aygıt olarak bakmayı yetersiz kıldığı gibi, eve de sadece temel ihtiyaçları karşılayan korunaklı bir yer olarak bakmayı da imkansız hale gelir. Bu bakış açısı ile köpük teoreminde ‘egosfer’ olarak adlandırılan monolitik kabarcıklar, içerisinde birçok küçük kabarcığın daha doğmasına sebep olmuştur. Pandemi öncesi sosyalleşme, çalışma, eğlenme gibi aktivitelerin hepsi ev dışı aktivitesi olarak tercih edilirken pandemi sonrası tüm bu ihtiyaçlar ev içerisi zorunluluğu haline dönüşmüştür. Bu durum sonucu gerçekleşen algısal değişimlerden birini Uğur Tanyeli (2020) şu şekilde ifade etmiştir:

“Mahremiyet duygusundan dolayı Türkiye’de balkonlar kullanılmaz. İtalyanlar balkona çıkarlar. Yan balkondakiler görecekle diye endişe duymazlar. Türkler bunu istemez. O nedenle de kullanmazlar. Biz balkondan rahatsız oluruz ama balkonsuz ev yapmayız. Balkon çok ciddi bir mimari problemdir. Türkiye’de bir evin ya da apartmanın balkonsuz olması mümkün değildir. Ama ben balkonu balkon olarak kullanan bir apartman görmedim. Neden balkonsuz ev yapamazsınız? Balkon kullanmak için yüksek talep olduğundan değil. Örneğin evin 140 metrekarelik yüzölçümünün üstüne 24 metrekarelik iki balkon eklerseniz ev 164 metrekareye çıkar. Herkes o 24 metrekareyi talep ettiği için balkon talep eder. Yoksa balkona çıkıp, balkonu kullandığı için değil. Her taraf balkonlu ev, fakat çok az evin balkonu kapatılmamış. Türkiye’de kimse balkonda oturup güneşlenmez, kahvaltı yapmaz, oturup kitap okumaz. Öyle bir alışkanlık yok. Herkes bunun ekonomik getirisinin peşinde. O balkonu yasal olarak evinize eklemek için yaptığınız küçük bir sahtekârlıktır Türkiye’de balkon.”

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, pandemi öncesi de eve yüklenen anlamın değişimi oldukça gündemdeydi. Özellikle dijitalleşme, barınma durumuna ilişkin periyodik

olarak farklı seçenekler sunan tipolojilerin üremesine sebep oldu. Bunlardan en ilginç olanı, bireyselleşmeye bağlı olarak küçülen ev metrekareleri için referans verilen ülkelerin başında gelen Japonya'daki internet cafe evlerdir. 'Manga kissa' olarak geçen bu tipolojide, manga adı verilen Japon kültürüyle özdeşleşen karikatür kitaplarından oluşan bir kütüphane ve internet kafe birarada bulunmaktadır (Şekil 4.12). 24 saat açık olan bu yaşam alanında duş, yeme-içme, çalışma, uyuma gibi bütün ihtiyaçların karşılanma imkanı da sağlanmaktadır.

Şekil 4.12 : Manga kafelerde yaşam birimleri, Japonya (Url-11).

Monolit bir yaşam ile birlikte kullanım periyotlarındaki kısalmaya cevaben gelişen bilgi toplumu tipolojilerinden bir diğeri ise 'airbnb' kültürüdür. Aylık periyotlarda da kiralanabilen evler sayesinde, mülk sahibi olmadan farklı konumlarda yaşama mümkün hale gelir. Böylece birey için yaşam alanları, bir yerde sabit ve sahip olunan varlık durumundan taşınabilir ve periyodik olarak değişebilir bir tarafa doğru evrilmektedir. Dijitalleşme ile yerden kopma, koptukça bireyselleşme ve yabancılaşma arasındaki zıtlıklar arası birbirini besleme durumu monolite olarak adlandırılmış ve ölçek olarak kabarcık özelinde anlatılmış olsa da köpüğün dengesi teker teker tüm kabarcıkların dengelenmesi olduğundan ölçekler arası bir durum ve sonuç yaratır.

Köpük teoremine göre, en başından beri her şey hiçbir zaman tek değildir. Anne karnından itibaren fetüs ile anne arasındaki bağ ya da yalnız bir birey olarak insanın Tanrı ya da başka bir güç ile olan bağı gibi görünen ya da görünmeyen ikili ilişkiler mevcuttur. Bağ kuramayan atomik bireyler olarak adlandırılan kabarcıklardan sonra ölçek, küresel baskı altındaki kabarcıklar arasındaki durumları anlatan **dualite** kavramı ile devam etmektedir. Dualite kavramı, köpük teoreminden yola çıkarak oluşturulan bilgi toplumunda yaşanan ikili gerilimleri ve bu gerilimlerden doğan yeni tanımları temsil eder. Castell ve Borja (1997), zamanımıza ait bir aforizma varsa bunun yerel ve küresel olduğunu söyler. Köpük teoreminde Sloterdijk, küreselleşmeyi ilerleme ve medeniyetin bir sonucu olarak yorumlar. Bunu 3 dalga üzerinden tarihsel sürece oturtan Sloterdijk, birinci dalga olarak Yunan kozmolojisinin küreselleşmesini, ikinci dalga olarak kozmopolitik sürecin yayılmasını üçüncü olarak ise küresel bir taşralık dönemini kabul eder. Bilgi toplumunun ürettiği kavramlardan biri olan *glokal* kelimesi, global ve lokal kelimelerinin bir arada kullanımından doğmuştur. İlk olarak Roland Robertson tarafından 1997 yılında bir konferansta kullanılmıştır (Akarçay, 2015). Dünyanın kaçınılmaz bir şekilde tek bir yer haline gelme durumundan ötürü küresel bir kültür şemsiyesinin oluşacağından bahseden bu kavram, bu durumu dünyayı aynılaştıran bir sona doğru götüreceğini söylemez. Robertson'a göre, küresellik ile tekillik bir eşanlılık yaşarlar ve küresel kültür ile kastedilen şey bu görece farklı yerelliklerin bir aradalığından doğar (Balcı, 2006). Küresellik yereli, yerellik küreseli besler. Taklit kavramında anlatılan tekrar durumunun özsel bir tekrar olarak devam etmesi ile oluşan özgünlükler gibi, yerelliklerin beslenmesi ve güçlenmesi küresel kültürü de besler. Mimarlıkta da bu yerellik ve küresellik durumu birbirini besleyen bir tavır sergileyebilir. Ekolojik yaklaşımlar ve doğaya duyarlı sıfır enerji teknolojiler küresel bir ilgi iken, yerelden beslenme, yerli malzemeleri kullanma durumu da ekolojik bu küresel ilgiyi besleyen yerel ölçekte bir adımdır. Bu anlamda pavilionlar da yerelliğin sergilendiği küresel ölçekli platformlar olarak görülebilir. Peter Zumthor tarafından yapılan ve Şekil 4.13'te görülen Expo 2000 İsviçre Pavilion'u için temsil ettiği yerellik ile ilgili olarak Zumthor'un pavilionun asla İsviçre ile bir ilgisi olmadığını söylediği aktarılırken, aynı zamanda ülkesini nasıl başarılı bir şekilde tarif edebildiği şöyle açıklanır:

İsviçre'nin pavyondaki varlığı Zumthor'un kullandığı kavramla didaktik değildir. Binada İsviçre'yi tanıtan reklam ya da afiş bulunmaz. İsviçre burada,

sunulan yemek, müzik ve mekansal deneyimin karışımı ile dolaylı olarak vardır. Yerellik temsili olmaktan çıkarılmıştır. Mimari tasarımın olanakları ve bu olanakları malzemenin bir araya getirilme biçimleri ile birleştiren mimarın sunduğu olasılıklar ile "yerellik" vardır. Küreselleşme süreçlerinde hem yereli hem küreseli temsiliyete sokmadan mimari üretim süreçlerinin birer sonucu olarak içinde barındırabilen bir anlayıştır. Mimarlığa ve küreselleşen dünyada yerellik konusuna tasarım anlayışıyla ve yarattığı mekanla yeni bir soluk getirmiştir (Yazgan, 2000).

Şekil 4.13 : Peter Zumthor Expo 2000 İsviçre Pavyonu (Url-12).

Benzer bir konsept, *rurban* kavramında da görülür. İngilizce *rural* ve *urban* kelimelerinin bir araya gelmesi ile oluşan kavram, kent çeperindeki kentleşen kırsal alanlar için kullanılan bir kelimedir. Ne kentsel ne kırsal, hem kentsel hem kırsal karakter özelliği gösteren durumları temsil eder (Şekil 4.14).

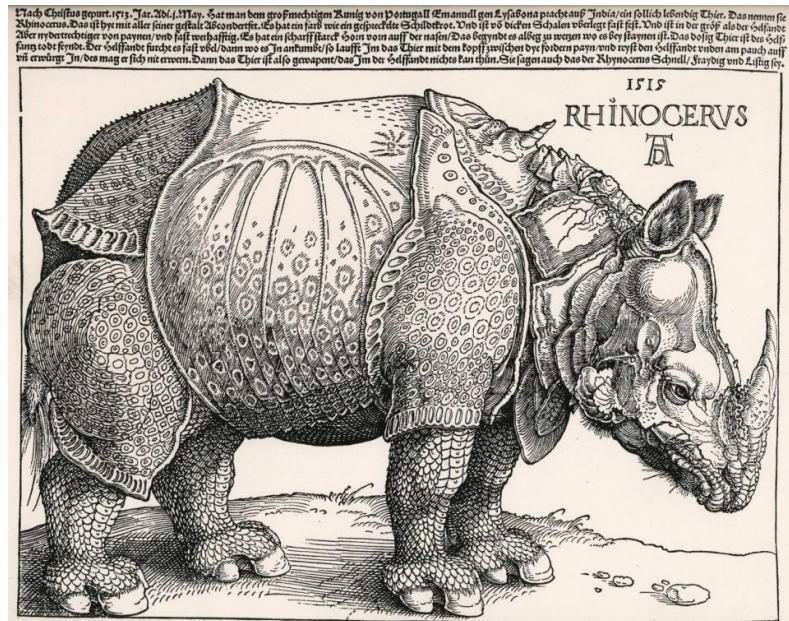
Şekil 4.14 : Starbucks, Al Seed (Url-13).

Küresel ve yerelin bu duallığı, bilgi toplumunun birbirini besleyen iki küresi olarak görülebilir. Modern dönemden sonra post modern toplumun ‘hem o hem o’ durumu bilgi toplumunun iyi bir temsili olarak ‘ve’lerin toplumunu yaratır. Alternatifler dünyasının çoğaldığı bilgi toplumunda kaçınılmaz olarak dualiteler de daha fazla üremeye başlar. Eski ve yeninin birlikteliğinin yeniden yorumunda, bilgi toplumundaki pratiklerin adaptasyonları da bu dualitelere örnek verilebilir. Eski Beykoz Kundura Fabrikası’nın kentlerde oldukça popülerleşen bir eğlence kültürü olarak festival ve etkinliklere ev sahipliği yaparak eski bir yapının yeni bir dönem ruhu pratiği ile tekrar canlandırılması bu anlamda iyi bir dualite örneği sayılabilir.

Tüm bu kavramların toplandığı bir şemsiye görevi gören son kavram ise **pluralite** kavramıdır. Foucault’a göre (2016); “İçinde bulunduğumuz dönem, belki de, daha ziyade, mekân dönemidir. Eşzamanlının dönemindeyiz, yan yana koyma dönemindeyiz, yakın ve uzak döneminde, yan yananın, kopuk kopuğun dönemindeyiz”. Yan yanalık, üst üstelik ve eşanlılık terimleri bilgi toplumu için kesinlikle karşılığı olan terimlerdir. Ancak bilgi toplumu mekandan ziyade, mekanın fonksiyonel tanımlarından kurtularak değişip dönüşen ve katman katman kullanımlara imkan veren hale dönüşmesi ile onu dönüştüren özne ve dijital teknolojilerle çoğalan bir pluralite dönemidir. Sloterdijk, köpük teoremini anlattığı üç ciltlik serinin son kitabı ‘Foam’da, ortak izolasyona sahip kabarcıkların her ne kadar izole olsalar da birbirlerine değen sınırları sebebiyle ortak bir kırılganlığa karşı ortak bir bağışıklık sistemi geliştirdiklerinden ve bunun köpüğün total dengesi açısından öneminden

bahseder. Köpüğün bağışıklık sistemlerinden biri de, kabarcıkların büyüyerek patlama noktasına geldiğinde, ya da küçülerek yok olma noktasına geldiğinde iç atmosferini yan kabarcıkla birleştirerek aradaki sınır duvarını kaldırmasıdır. Bu sebeple bazen bir kabarcığın içerisinde birden fazla kabarcık yaşayabilir. Ölçeksel olarak giderek büyüyen bir sıralama izleyen seride köpük, tüm toplumu temsil eder. Bütün sistem yani köpüğün kendisi, kabarcıkların ve bağışıklık sisteminin sayesinde dengeye ulaşmak için geliştirdiği taktiklerle sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde. Bilgi toplumunun ve bu toplumun yaşadığı ve yarattığı kent, köpüksel bir sistem olarak içinde bu çoklukları, değişim ve dönüşümleri barındırır. En önemli değişim ve dönüşüm kaynağı da dijitalleşmedir. Kalıplaşmış zorunlulukların ötesinde bir alternatifler ara yüzü yaratan dijitalleşme, çok merkezlilik, çok fonksiyonluluk, çoklu var olma gibi çokluklar dünyası yaratır. Pluralite, bir üst başlık olarak bu çoklukları temsil ederken, mekansal karşılıklarına odaklanır. Çoklukların mekansal karşılıkları, Foucault'un 1966 yılında heterotopya terimini ortaya atıp onu 6 temel ilkeye dayandırması ile bir kavramsal çerçeveye oturtulmuştur. Heterotopya, kelime olarak tıpta kullanılan ve bir organın kendi olduğu yerden koparak başka bir yerde var olması anlamına gelen bir terimdir (Nakıboğlu, 2015).

Şentürk'in (2015) makalesinde de belirttiği gibi Albrecht Dürer, tek boynuzu ile özdeşleşen gergedanı fantastikleştirdiği bu çizimi ile, olması gereken yerin dışında sırt kısmına bir boynuz daha eklemiştir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15 : Albrecht Dürer, The Rhinoceros, 1515. (Url-14)

Bu anlamda Albrecht'ın gergedanı ilk anlamı ile bir heterotopyayı temsil eder. Foucault'un bahsettiği heterotopya ise bir katmanlı olma halidir. Hetero Yunanca başka, topos ise yer anlamlarında kullanılmaktadır. Etimolojik olarak da başka bir yer anlamına gelen bu kavram bir mekansallık içerir. Daha önce bahsedildiği gibi, kent bir insan ürünüdür, ancak büyüdükçe insanı tekrar üreten bir sistem haline gelir. Aynı, mekanın insanı, insanın mekanı tekrar tekrar deneyim üzerinden üretmesi gibidir. Heterotopik mekan ile, o mekan için öngörülen formülün dışında bir tecrübe yaşanır. Foucault'un heterotopyayı tanımladığı altı ilkesinden üçüncüsü ayna ilkesidir (Johnson, 2016). Pluralite ile eşleşen bu ilkede, bir gerçek mekan ile bir mümkün olmayan mekanın birlikteliğinden doğan heterotopya anlatılır. Buna en yakın örnek sinema ve tiyatrolardır. Zamansal olarak da bir katmanlaşma yaratan bu heterotopya mekanlar, panayır veya festival gibi kullanımlarla da eşanlı heterotopyalar yaratır. Aynaya bakma durumunun gerçek üstü bir yansıma durumu ile gerçek bir mekan içerisinde oluşma durumu, bir ekrana bakma durumu ile oluşan katmanlaşma ile benzerlik gösterir. Bu anlamda bilgisayar ekranı ile aynanın kendisi gerçek üstü dünyaların ögesi iken, bilgisayarın kullanılması ve aynaya bakma eylemleri sırasında eş zamanlı oluşan o anda nerede bulunulduğunun keşfi, yani gerçek mekanın hissedilmesi, gerçek ve gerçeküstünün bir aradalığından doğan heterotopyayı yaratır. Bilgi toplumu ile, o mekan için yazılan formülün dışına çıkan bu tecrübe, dijital teknolojiler sayesinde daha katmanlı hale gelmeye başlar. Her bir mekan bir kabarcık olarak düşünüldüğünde, her bir kabarcık içerisinde yeni bir çok kabarcığın doğmasına, bir çok ortak bağın yani katmanın, çoğulculuğun, heterotopyanın oluşmasına sebep olur.

Oldenburg'un üçüncü mekan tanımı, ev ve işyeri dışında kalan kafe, restoran, kütüphane, spor salonu gibi buluşma, sosyalleşme mekanlarını kapsar. Bu anlamda kolay erişilebilen ve gündelik hayatın içinde yer alan bu üçüncü mekanların gelenekselleşen kullanımları, dijital kentliler sayesinde katmanlaşır. Kafeler artık sadece buluşma mekanı olmanın ötesinde freelancer çalışanların ofisleri ve toplantı salonları olarak da kullanılırken, tekeli ve marketler gibi gündelik hayatın genel geçer mekanları da kentteki pop-up etkinliklerin üsleri olarak formüllerinin dışına çıkarlar (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 : LastTwoHours Etkinliği, GÜNGÖR Tekel, 2015 (Url-15).

Ev, formülünde çalışmayı barındırmamasına rağmen bilgi toplumu ve özellikle Covid-19 pandemi dönemi süreci ile ofis ihtiyacını da karşılaması, kolaylıkla erişilebilirliği tamamen kullanıcının kararına bağlı olduğundan, kişiselleştirilebilirliği ve mahremiyeti sebebiyle geleneksel üçüncü tür heterotopik mekanlardan farklı düşünülmelidir. Ev; çalışmanın, eğitimin, öğretimin ve etkinliklerin dijital erişim olanakları ile birlikte kullanıcının her ihtiyacını karşılayan korunaklı sıkıştırılmış bir heterotopya durumuna evrilmektedir. Bununla birlikte, yeni nesil ya da üçüncü nesil olarak adlandırılan alışılmışın dışında alternatif eğlenme ve etkinlik anlayışları da ev ortamına sızarak mahremliğini kısmi olarak kaldırır (Şekil 4.17). Birey, bar ya da konser salonunun tanımlı formülü dışında kendi organizasyonu ile kendi evinde bir konser etkinliği düzenleyebilme olanağını yine dijital bir platform olan Sofar Sound üzerinden gerçekleştirebilmektedir. Bu durum aynı zamanda kendi bestesini yapan gerçek ve yerel müzisyenlerin küresel bir platforma erişimlerini de sağladığından, dualite kısmında anlatılan yerel ve küreselliğin aynı potada erimesinin bir örneği olarak da verilebilir.

Şekil 4.17 : Sofar Sound İstanbul, ev konserleri (Url-16).

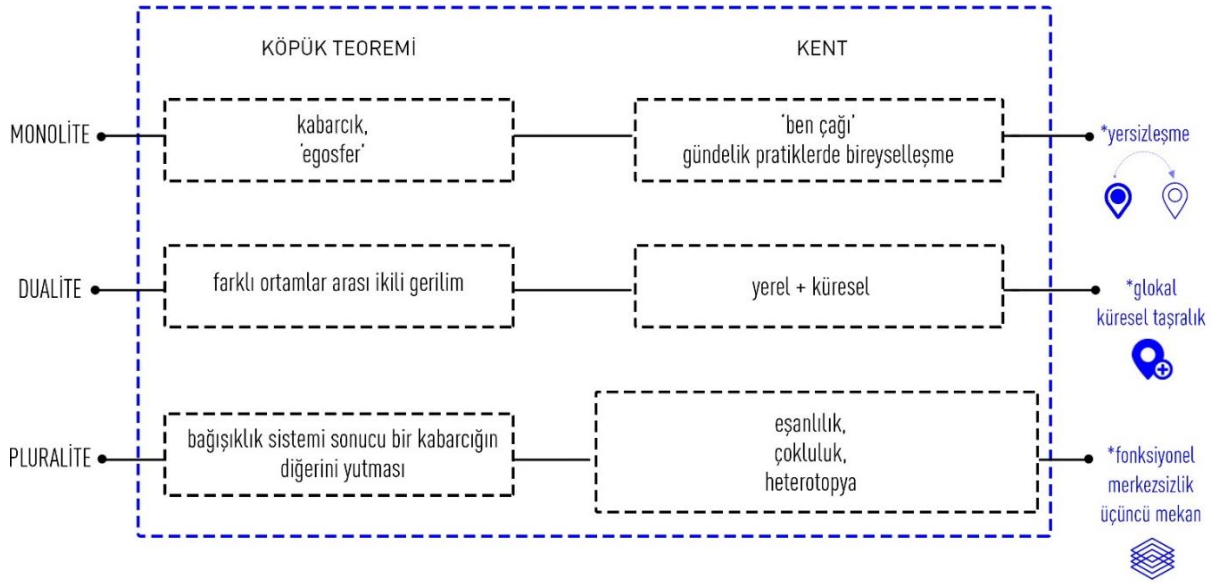
Çalışma kavramının da bilgi toplumu ile birlikte bir Rönesans dönemine girdiği 2020 yılı öncesi, kent içerisinde hali hazırda bir heterotopya yaratmıştı. Çalışma, geleneksel anlamda ofis formülünden uzaklaşarak bir sosyalleşme ve aktivite odaklı duruma doğru evrildikçe ve bir mekanda bulunma zorunluluğunun dijital teknolojiler ile kabuğunu kırması ile kentte bir çok çalışmayı da barındıran komün mekanların oluşmasına sebep olmuştur. Teşvikiye’de bulunan Çalıştay’ın çalışma mekanı olarak mottosu ‘ev gibi’ bir mekan yaratarak yemek, dinlenme, okuma, sosyalleşme ve çalışma imkanlarını içinde barındırıyor. Bunun gibi Bomontiada’da bulunan Atölye İstanbul da, çalışma, etkinlik, yeme-içme, müzik kültürlerini aynı mekan içerisinde eriten bir komün mekan kurgusuna örnek verilebilir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 : Atölye İstanbul, Bomontiada (Url-17).

Pluralite, köpüğün merkezsizlik durumunun fonksiyonlar üzerinden okunmasıdır. Merkezi bir 'çok merkezlilik' yaratır. Her bir kabarcık aynı öneme sahip küçük merkezi birimlerdir. Ancak tamamen egemen tek bir merkeze bağımlı değildir. Kent içerisinde yaratılan komün yaşam alanları da, bilgi toplumu ile birlikte ofis merkezleri gibi sadece tek bir amaca hizmet eden merkez fonksiyonlu mekanların dönüşümlerinin bir yansımasıdır. Bunun sebebi de sabitlikten kurtulan bilgi toplumunun dijital yerlisinin kendi hareketine bağlı olarak değişen pratiklerine cevap olarak üretilmiş mimari bağışıklık sistemleridir.

Köpük teoreminin ana bileşenlerini oluşturan kabarcık, küre ve köpüğün ölçeksel olarak birbirini takip eden, etkileyen, dönüştüren ve bir bütüne hizmet eden hallerinden yola çıkarak oluşturulmuş olan bu üç kavramın karşılığı, ilk kavramsal başlık olan taklit, sızma ve yayılmadan farklı olarak daha alt ölçeklerde karşılık bulur.

Şekil 4.19 : Monolite, dualite ve pluralitenin karşılıkları.

Monolite, bu tez kapsamında bireyselleşmeyi temsil ederken, dualite küreselleşme şemsiyesi altında oluşan ikili terimlerin birlikteliğine karşılık gelmektedir. Pluralite ise tüm bu kavramların bir üst başlığı olarak heterotopiyi ve çokluklar dünyasını tarif etmektedir. (Şekil 4.19).

5. SONUÇ

Kentleşme, tarım dışı faaliyetlerin sergilendiği, kültürel ve ekonomik olarak bir verimlilik sunan, yoğun nüfusa sahip gelişmiş bir merkez olarak tanımlandığında, kentleşme kavramının yok olmaya başladığı söylenebilir. Bunun en önemli sebeplerinden biri bilgi toplumdur. Bilgi toplumu ile kastedilen şey, üretimi tüketiminden daha önemli hale gelmeye başlayan ve bir meta olarak görülen bilginin domine ettiği ve yarattığı bir toplumdur. Bu toplum, gelişmiş teknolojik imkanlıklar sayesinde, zorunlu olarak kalıplaşan gündelik yaşam pratiklerinden sıyrılmaya başladıkça ilişki kurma biçiminden yaşam tarzına kadar her ölçekte ve çevrede bir değişim geçirir. Bu değişimin en önemli çıktıları, teknoloji ile yerden bağımsızlaşabilme, merkezsizleşme ve fonksiyonel olarak tanımlanmış formüllerden kopma olarak belirlenebilir. Tüm bu çıktılar sebebiyle, köpük teoremine dayalı köpük kentin toplumu bilgi toplumdur.

Sloterdijk'in köpük teoreminden yola çıkarak, köpüğün kabarcıklar arası iletişim yöntemleri ve ortak bir kırılmalığa sahip olmalarından ötürü üst ölçekte bir bağışıklık sistemi geliştirmeye yönelik taktikleri kavramsal altı başlık altında toplanmıştır. Ele alınan başlıkların ilkinde anlatılan *taklit* kavramı, kenti ve pratiklerini üreten en önemli taktiklerden biridir. Bu anlamda ilk anlamı ile olumsuz bir tarafta dururken Deleuze'cü bakış açısı ile bakıldığında ikinci anlamı olan özsel nedenlerin tekrarı yaklaşımı ile olumlulaştırılır. Bu sebeple taklit bir 'imitasyon' olarak değil, köpük teoremindeki karşılığı olan 'tekrarın yeniden bir yorumu'dur.

Sızma ve *yayılma* kavramları ise birbirini ardışık olarak izleyen iki kavram olarak ele alınır. Kabarcıkların geçirgen zar üzerinden gaz alışverişi ile iletişim kurduklarını söyleyen köpük teoreminden yola çıkarak sızma eylemi, bu tez kapsamında kentsel ölçekte bir reaksiyon olarak ele alınmış ve kentin kıra aşılma durumundan bahsedilmiştir. Kentleşme tanımının belirli fiziksel sınırlarla belirlenmesi ve sahip olunan olanakların avantajlılığı çerçevesinde bakıldığında anlamını yitirmeye başladığı bu durum, kentleşmenin getirdiği özelliklerin artık sadece kente özgü olmama durumunu ele alır. Burada önemli nokta, aynı köpük teoreminde olduğu gibi

merkezsiz bir yapılanmanın kırsala doğru sızış ile kentlerde de meydana gelebilme potansiyelidir. Kent ve kır tanımları arasındaki farkın gerilimi yavaş yavaş yok olurken, kentte yaşamının getirdiği ayrıcalıkların yerini kırsalda yaşamının avantajları almaya başlayacaktır. Tekrar edilen sızmanın yarattığı yayılma ile bütünleşen kent ve kır, Sloterdijk'in teoremda dijital mecraların mahremiyete açılan bir delik benzetmesindeki gibi kırsalın bağışıklık sistemine açılan bir kanal olarak görülebilir. Kente göre yerelliği daha çok koruduğu düşünülen kırsal alanlara yayılma durumu, kentsel alanlardaki tek tipleşme ve küreselleşme gibi kavramların baskısını bu alanlara doğru çekebilir ve yerelliğin de küreselleşme potasında yok olmasına sebebiyet verebilir.

Bilgi toplumu özelliklerinin en önemlilerinden biri olan ve Castell'in ağ toplumu çıktıları kısmında bahsedilen yerden bağımsızlaşma durumunun sonuçlarından biri de kentten kıra doğru sızmanın yanında dijitalleşme ile birlikte gelen bireyselleşmedir. Monolite kavramı, bir bütünün parçası olsa da giderek daha da tekilleşen bireye odaklanır. Dijital platformların birey merkezli yaklaşımları ve gündelik hayata kolay adapte edilebilir hale gelmeleri ile toplumda birey giderek daha önemli bir yer edinmeye başlar. Bir yandan da yerden bağımsızlaştıkça özgürleşen ve böylece karşısına alternatifler dünyası sunulan dijital bir göçebe durumuna geçen kişi, kalabalık ve bireyselliğin geriliminin yüksek olduğu kent ile bağ kurmada zorlanmaya başlar. Bu noktada kentten kaçış planları ve taktikleri geliştirmeye başlar. Alternatifler arasında kıra duyulan popüler ilgi sebebiyle oluşan mikro yaşam birimleri monolite kavramının örneklemini oluşturur. Burada yeni olan küçük yaşam birimleri değildir, çünkü bu aşına olunan bir yaşam tipolojisidir. Burada önemli olan mikro yaşamın gündelik hayata adaptasyonu ve gelenekleri nasıl paketlediğidir.

Ancak köpük teoremine göre hiçbir varlık, bağ kuramayan atomik bireyler olarak adlandırılan kabarcıklar bile tek başına değildir. Anne karnında bir fetüs bile bir mekan içerisinde var olur ve annesi ile bağ kurar. Köpük teoremine göre daha kavramsal tarafta duran Tanrı ile şeytan ilişkisi gibi karşıtlıklar da varoluşu destekleyen ikiliklerdir. Bu noktada *dualite*, bu ikiliklerin kavramsallaşmış halidir. Bilgi toplumu bir alternatifler dünyasıdır. Bu durum 've'ler ya da 'ya o ya o' durumunun 'hem o hem o' durumuna evrilmesini doğurur. Bu noktada da yerellik ve küreselliğin ilişkilene biçimi önem kazanır. Birbirine zıt iki kavram gibi gözükse de, küresel ilgilerin beslenmesi yerelliğin gücüne bağlıdır. Küresel ölçekteki ekolojik

yaklaşım ilgisi, yerel malzeme kullanımına, iyi yaşam felsefesinin dünya geneline yaygınlaşması, yerel üretim ürünlerin sürdürülebilirliğine katkı sağlar. Bu dualiteler birbirlerini besleyerek yaşarlar. Ancak bu noktada, taklitte olduğu gibi birinci anlamında bir tekrar yani özsel değil nesnel tekrara dayalı bir yayılma var ise, bu küresel ilgiler yerel ile bağ kuramazlar. Aynı yapının farklı ülkelerde birebir kopyalanarak yapılması, küresel bir ilgi sonucu oluşan talebin nesnel tekrarına bağlı yerelden kopuk bir taklitten öteye gidemez.

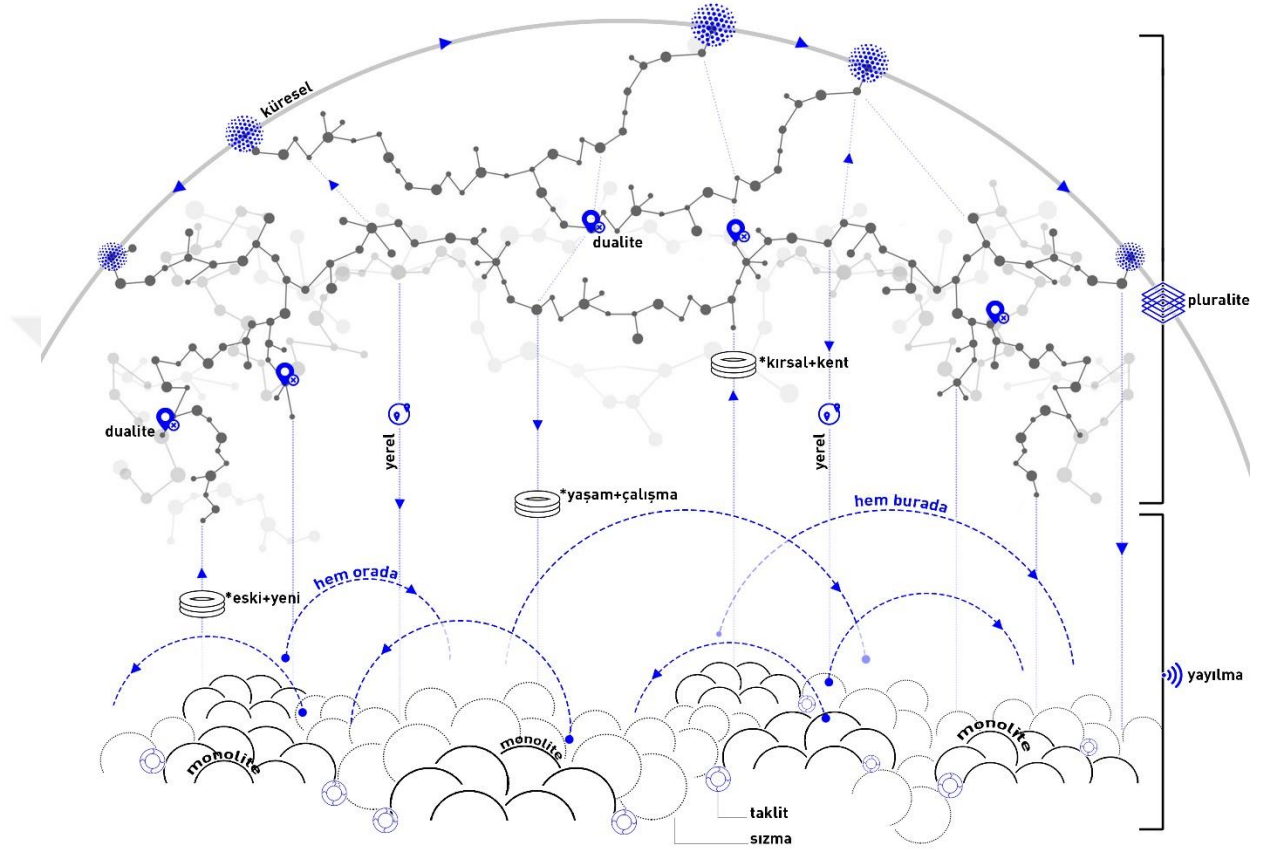
Tüm bu taklit, sızma, yayılma sonucu oluşan merkezsizleşme durumunun getirdiği biraradalık durumunun bu tez kapsamında heterotopya ile özdeşleştirildiği kavram olan *pluralite*, bilgi toplumunun çokluklar dünyasını tarif eder. Artık yerden bağımsızlaşan birey, fonksiyonların formülünden kurtulan heterotopik mekanları yaratır. Umulmadık yerlerde beliren farklı fonksiyonlar, kalıcı veya geçici olarak gündelik hayata dahil olur ve toplumu, beklentilerini ve doğal olarak yapılı çevresini değiştirir. Dijitalleşme ile dış olarak tanımlanan her dünyanın iç olarak tanımlanan, yani o anda bulunan ortama dahil olabilme durumu, içi tekrar üretir. Dijitallik, tüm bu seçenekler ve alternatifler dünyasını görünür kıldığı için seçimler tanımları oluşturur. Bu sebeple nasıl yaşanacağı sorusu görünür hale geldikçe, zorunluluklarından kurtulan birey için yapacağı her seçim onu tanımlamaya başlar. Nasıl çalışılacağı, yaşanacağı, eğlenileceği seçeneklere tabi olmaya başlar, çünkü artık ev sadece yaşanılan bir yer değildir. Çalışma eylemi sadece ofislerde gerçekleşmez. Dijital göçebe olarak tanımlanabilecek bilgi toplumu öznesinin yaşam tarzı mekansal olarak da yakınsamalar yaratır.

Köpük teoreminden yola çıkarak üretilmiş olan bu altı kavramın üretim amacı, bilgi toplumu olarak tanımlanan sistemi kavramsal olarak tarif etme çabasıdır. Bruno Latour'a göre (2005), rutin içine dahil olan her yeni girdi kartların yeniden dağıtılmasına sebep olur. Buradaki 'rutin' kelimesinin yerine kolayca 'sistem' ya da kendisi insan üretimi bir sistem olan 'kentsel sistem' konduğunda, her bir yeni girdinin kent, kentli ve yapılı çevre için potansiyel yeni bir rutin başlangıcı olduğu söylenebilir. Her bir yeni girdi, tekrarlandıkça bir rutin oluşturur. Bu anlamda bilgi toplumu özelinde düşünüldüğünde hızlanan bir ivmeyle gelişmeye devam eden teknoloji girdisi, sistemde dijitalleşme reaksiyonunun doğmasına sebep olur. Böylece her yeni girdi sonucu oluşan potansiyel yeni rutin, zaman içerisinde kanıksanan bir pratiğe dönüşür. Bu sürekli döngü; kent, kentli ve gündelik pratiklerinde devamlı bir değişim

ve dönüşüm durumu yaratır. Köpük teoreminde anlatılan sistem de, değişen dış koşullar altında dengeye ulaşma çabası içerisinde sürekli bir alışveriş halinde bulunan yani asla sabit olmayan bir mekanizmadır. Bu anlamda Constant Nieuwenhuys tarafından 1974 yılında ortaya atılan ‘New Babylon’ denemesi ile de bağ kurar. Yerden bağımsızlaşmanın direkt karşılığını bulduğu ütöpik bir deneme olarak New Babylon’da kolektif bir yaşam kurgusu içerisinde, tamamen otomasyona bağlı üretim sistemlerinin olduğu ve insanların çalışmak zorunda olmadığı gibi bir ütopya da çalışma dışı kalan boş zamanlarda yapılabilecek aktivitelerin dominant olduğu değişim odaklı alternatif bir yaşam modelidir. Constant (1974), New Babylon’u şu şekilde açıklar: “...bir çatı altında, hareketli elemanların yardımıyla, paylaşılan bir mesken inşa edilecek; geçici, sürekli biçim değiştiren bir yaşama alanı, gezginler için gezegen ölçeğinde bir kamp.” Bir taraftan bir ütopya olma amacı ile tasarlanmışken, tamamen serbest ve kullanıcıya bağlı şekillenen mekanizması ile de bağ kurdukmakta zorlanan ve yönelimsiz bırakan tavrı ile de içinde bir distopya da barındırır. Ancak oldukça yapısalcı olması ile metaforik bir yaklaşımdan öte, mekansal bir deneme niteliğindedir. Köpük teoremindeki sistemin de sürekli değişen, dönüşen ve merkezlessiz olma durumu ile kavramsal olarak bir benzerlik barındırır. Ancak köpük teoreminden yola çıkarak oluşturulmuş altı kavramı kendine baz alan bir kent kurgusu düşünüldüğünde ütöpik ya da distöpik bir tanım altına girmeyen, yapısalcı taraftan uzak bir öneri düşünülmelidir.

Bu durumda bir post durum önerisi olarak köpük kent, taklit, sızma ve yayılma sonucu oluşan bir yeni topluluklar kümesi halinde olmalıdır. Çalışma eylemi bilgi toplumunun yapı taşı olan teknoloji ve otomasyonu destekleyen bir sektörelilikte kalırken, yere bağımlılık sadece küreselliği besleyen bir yerelliğe hizmet ediyorsa bir tercih meselesi haline gelir. Bu durumda, tek bir yere bağlı olmayan, sürekli hareket halinde, birçok alanda faaliyet gösteren, deneyim peşinde bir bireyin sistemi olarak bu köpük kent kurgusu, bireyselliğin en üst noktada yaşandığı monoliteden ve bu sebeple bağımsızlığın getirdiği çoklu alternatifler dünyasının beslendiği pluraliteye kadar bir metaforik köpük sistemidir. Ancak tamamen yönsüz ve spontan değildir. Küresellik ve teoremde ortak kırılmalık ve bağışıklık olarak anlatılan parça bütün ilişkisi görünmez bir hakimiyetin parçası olunmasına sebep olur. Dijitalleşme ile birlikte teknolojik olanaklılığın artması sonucu küreselleşme, köpük teoremi içindeki atomik yapı olan birey ölçeğine bile iner durumdadır. Bu durum monolite başlığında da bahsi

geçen yakınsama durumunun temel sebebini oluşturur. Dijitalleşme ile birlikte yaşanan fiziksel dünya düzleminin üzerine bir elektronik coğrafya daha eklenir. (Şekil 4.20) Bulunulan noktadan bağımsız varolunan dijital ortam çokluğu çok katmanlı bir dünya yaratır. Köpük kentte sabit bir ikamet yoktur, ikamet durumu da aynı şekilde uydulaşma durumundadır.

Şekil 4.20: Köpük kent kurgusal sistemi

Sonuç olarak, kent boşluksuz, merkezless ve sürekli dengeye ulaşmaya çalışan bir mekanizma olarak çalışır. Köpük bu anlamda metaforik olarak bir kenti tanımlamada bu özelliklere karşılık bulabilen bir anatomiye sahiptir. Köpük teoreminde bir sistem olarak köpüğün nasıl çalıştığı anlatılır. Bu anlatıdan yola çıkarak üretilmiş olan altı kavram, bilgi toplumunun kentini tanımlamada araç olarak kullanılmıştır. Kenti oluşturan toplum olduğundan, kent bir ortaklık ürünüdür. Bu sebeple köpük teoreminde olduğu gibi ortak bir kırılmalığa ve bağımsızlık sistemine sahiptir. Üretilen taklit, sızma ve yayılma kavramları merkezlessleşen ve yerden bağımsız hale gelen bilgi toplumunu tanımlamada kurgusal bir kent önerisi olan köpük kentin gösterdiği temel reaksiyonlarıdır. Monolite, dualite ve pluralite ise bireyden topluma uzanan ölçeksel bir çizgi içerisinde bireyselleşme ve küreselleşme gibi kavramların biraradalığına

vurgu yaparken, bilgi toplumunun dijitalleşme ile olan bağıını çokluklar ve alternatifler dünyası üzerinden kurar. Metaforik olarak yeni bir bakış açısı sunmayı amaçlayan köpük kent için, bir aradalıkların ve çoklukların devri olan bilgi toplumunu tarif etmede bir okuma ve olası denemeler için de potansiyel bir altlık oluşturma denemesidir.

KAYNAKLAR

- Akarçay Özdamar, G.** (2015). Globalleşme Bağlamında Vernakular Fotoğraf Aile Albümleri, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*,(24), 87-96.
- Balcı, A.** (2006). Roland Robertson, Küreselleşme ve Kültür, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*,(1), 25-37.
- Borch, C.** (2010). Organizational Atmospheres: Foam, Affect and Architecture, *Organization*, 17(2), 223-241.
- Borja, J. & Castells, M.** (1997). *Local and Global: The Management of Cities in the Information Age*. Routledge, Abingdon.
- Castells, M.** (2010). Globalisation, Networking, Urbanisation: Reflections on the Spatial Dynamics of the Information Age, *Urban Studies*,47(13), 2737-2745.
- Castells, M.** (2013). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür - Ağ Toplumunun Yükselişi* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M.** (2000). *The Information Age: Economy Society and Culture. Volume I: The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell, Oxford.
- Cezayirli, G.** (2004). Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma, *Erdem*,14(41), 29-58.
- Çoktan, G.** (2020, 30 Nisan). Koronaya karşı balkona koştuk. *Milliyet Gazetesi*. Erişim adresi <https://www.milliyet.com.tr/gundem/koronaya-karsi-balkona-kostuk-6202078>
- Eroğlu, E., Aksu, A.** (2019). Çağdaş mimarlıkta ‘tekrar’ üzerinebir değerlendirme. *YEDİ: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 22, 91-101.
- Eco, U.** (1986). *Gülün Adı* (Ş. Karadeniz, Çev.). İstanbul : Can Yayınları.
- Foucault, M.** (1984). “*Başka Mekânlara Dair*”, *Özne ve İktidar, Seçme Yazılar 2* (I. Ergüden, O. Akinhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Garreau, J.** (1991). *Edge City: Life on the New Frontier*. Doubleday, New York.
- Gausa, M. & Instituto Metápolis de Arquitectura Avanzado** (2003). *The Metapolis dictionary of advanced architecture: City, technology and society in the information age*. Actar, Barcelona.
- Güleryüz, M.** (2013). *Bir Ütopya Hareketi Olarak Eko-Köyler: Türkiye’deki Örnekler Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gülmez Ünsal, N.** (2008). *Metropolde Çeşitlenen Hanehalkları Ve Konut* (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Ionita, C.** (2013). Foam-city: a new organic approach in spatial design, *University of Architecture and Urbanism*, Romania.
- Johnson, P.** (2006). Brief History of the Concept of Heterotopia, *Heterotopian Studies* Adres:<https://www.heterotopiastudies.com>
- Kodalak, G.** (2016). Metropol Afektleri ve Hayatın Akışı. Erişim: 22 Kasım 2020, Adres:<https://manifold.press/metropol-afektleri-ve-hayatin-akisi#ref01>
- Kuban, D.** (2012, 10 Ağustos). İstanbul Önce Neydi, Sonra Ne Oldu? *Cumhuriyet Gazetesi*. Erişim adresi <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/4199/sayfa/2012/8/10/5.xhtml>
- Latour, B.** (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. New York : Oxford University Press. Erişim: 21 Haziran 2021, Adres:https://www.ufrgs.br/ppgas/portal/arquivos/orientacoes/LATO UR_Bruno._2012.pdf
- Lee, T. & Wakefield-Rann, R.** (2018). Design Philosophy and Poetic Thinking: Peter Sloterdijk's Metaphorical Explorations of the Interior, *Human Ecology Review*, 24(2), 153-170.
- Lugmayr, A. & Dal Zotto, C..** (2016). Media Convergence as Evolutionary Process, *In Media Convergence Handbook*, 2, 3-16.
- McLuhan, M. & Powers, B.** (2015). *Global Köy* (B. Düzgören Öcal, Çev.). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Morgan, F.** (2007). Colloquium: Soap bubble clusters, *Reviews Of Modern Physics*, 79 (3).
- Nakıboğlu, G.** (2015). Ütopyadan doğmak, ütopya doğurmak: Heterotopya kavramı ve heterotopya bağlamında balık izlerinin sesi, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (5), 381-408.
- Nieuwenhuys, C.** (1974). Exhibition Catalogue, Haags Gemeentemuseum, The Hague. Erişim 05 Haziran 2021, Adres: <http://www.notbored.org/new-babylon.html>
- Oosterman, A. & Cormier, B.** (2014). Critical Globalism: Rem Koolhaas Interviewed. *Volume*, 41. Erişim 11 Ocak 2021, Adres: <http://volumeproject.org/critical-globalism-rem-koolhaas-interviewed-by-brendan-cormier-and-arjen-oosterman/>
- Prensky, M.** (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9 (5), 1-6.
- Rauschenbach, R.** (2011). How to govern the universalizing community: Peter Sloterdijk's concept of co-immunism. *6t ECPR General Conference*, Iceland : University of Iceland, August 25-27.
- Riddle, S.** (2013). Youth as Rhizome: Music, Machines, and Multiplicities Stewart Riddle, *Social Alternatives*, 32 (2), 45-48.
- Simmel, G.** (1903). Metropol ve Zihinsel Hayat. Adres: <https://psi416.cankaya.edu.tr/uploads/files/Simmel,%20Metropol%20ve%20Zihinsel%20Hayat.pdf>

- Soja, E. W.** (2002). *Postmetropolis Üzerine Altı Söylem* (A. Alkan, B. Duru, Der. ve Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Stock, W.G.** (2011). Informational Cities: Analysis and Construction of Cities in the Knowledge Society, *Journal Of The American Society For Information Science And Technology*, 62(5), 963-986.
- Sutherland, T.** (2017). Ontological Co-belonging in Peter Sloterdijk's Spherological Philosophy of Mediation, *Paragraph*, 40(2), 133-152.
- Şentürk, L.** (2015). Heterotopoloji'ye Giriş: Heterotopyalar İçin Bir Nomenklatura Denemesi, *XXI Dergisi* Adres: <https://xxi.com.tr/i/heterotopolojiye-giris-heterotopyalar-icin-bir-nomenklatura-denemesi-i>
- Talu, N.** (2010). Modernlik Söylemi: Endişeli Bakışlarda Modern Birey, *METU JFA*, 27(2), 141-171.
- Tekeli, İ.** (2011). *Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Wakeford, N.** (2011). Replacing the Networked Society with Social Foam: A Revolution for Corporate Ethnography?, *Ethnographic Praxis in Industry Conference Proceedings*, Colorado, USA : September.
- Wellman, B. & Craven, P.** (1973). The Network City, *Sociological Inquiry*, 43 (3-4), 57-88.
- Wirth, L.** (2002). *Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme* (A. Alkan, B. Duru, Der. ve Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Yazar, K. H.** (2006). *Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi*. (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yazgan, K.** (2000). Mimari Tasarımda "Küreselleşme ve Yereli Tekrar Düşünmek, *Ege Mimarlık*, (48), 11-13.
- Url-1** < <https://www.etimolojiturkce.com/arama/Metropolis>>, erişim tarihi 25.12.2020.
- Url-2** < <https://www.arkitektuel.com/ebenezer-howard-bahce-sehir/>>, erişim tarihi 25.12.2020.
- Url-3** < <https://medium.com/archaesthetics/where-are-we-when-we-read-sloterdijk-6aeb7b2143ae>>, erişim tarihi 14.12.2020.
- Url-4** < <http://kot0.com/frei-otto-2015-pritzker-odulunu-olumununden-sonra-kazandi/>>, erişim tarihi 27.12.2020.
- Url-5** < <https://tr.pinterest.com/pin/560346378631192498/>>, erişim tarihi 27.12.2020.
- Url-6** < <https://www.archdaily.com/205541/ad-classics-wall-house-2-john-hejduk>>, erişim tarihi 25.12.2020.
- Url-7** < <http://yapiguncesi.blogspot.com/2012/06/seyyar-bir-hayat-icin-daha-fazla.html>>, erişim tarihi 06.01.2021.
- Url-8** < <http://www.hizirkamp.com/index.html>>, erişim tarihi 06.01.2021.

Url-9 < <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>>, erişim tarihi 11.01.2021.

Url-10 < <https://historygarage.com/1933-dymaxion-car-wasnt-supposed-car/>>, erişim tarihi 11.01.2021.

Url-11 < <https://travel.amerikanki.com/living-net-cafe/>>, erişim tarihi 11.01.2021.

Url-12 < <https://pree006.medium.com/book-review-atmospheres-peter-zumthor-fc6aa91f980a>>, erişim tarihi 11.01.2021.

Url-13 < <https://curlytales.com/dubais-al-seef-has-a-brand-new-starbucks-the-internet-is-obsessing-over-it/>>, erişim tarihi 11.01.2021.

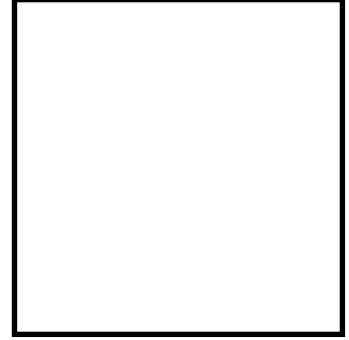
Url-14 < <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.47903.html>>, erişim tarihi 05.06.2021.

Url-15 < <https://www.instagram.com/p/674bEkw3KY/?igshid=5v4jn7a8v409>>, erişim tarihi 13.01.2021.

Url-16 < <https://www.evrensel.net/haber/273741/gizli-ev-konserleri-sofar-sounds-istanbul>>, erişim tarihi 13.01.2021.

Url-17 < <https://www.themaggar.com/istanbul-ortak-calisma-alanlari/>>, erişim tarihi 13.01.2021.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad

: Sabriye Derya YÜCE

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2013, İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama
- **Lisans** : 2015, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık